

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KKTC 2018 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMININ
DEĞERLER EĞİTİMİ YÖNÜNDEN ÖĞRETMEN
TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet MİRZA

Lefkoşa
Ocak, 2023

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**KKTC 2018 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMININ
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet MİRZA

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İpek DANJU

Lefkoşa

Ocak, 2023

Onay

Özde Demirel tarafından hazırlanan “KKTC 2018 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 14/6/2023 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Adı – Soyadı

İmza

Jüri Başkanı:

Doc. Dr. Didem İzlek

.....

Jüri Üyesi:

Yrd. Doc. Dr. Seçil Besim Ayhan

.....

Danışman:

Doc. Dr. İpek Danışın

.....

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

.....
03/10/2023

Doc. Dr. Umut Akca

Ünvan, Ad-Soyad

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

...../...../ 20...

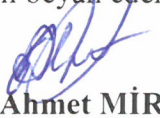
Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer

Enstitü Müdürü

Etik İlkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Ahmet MİRZA
19/06/2023

Teşekkür

Tez çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen ve bu tez çalışmasının tüm aşamalarında bana bilgi ve deneyimleri ile destek olan değerli hocam Dekan Yardımcısı, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı Başkanı Sayın Doç. Dr. Umut AKÇIL'a,

Tez çalışmam boyunca bilgileriyle bana ışık tutan tez danışmanım sayın Doç. Dr. İpek DANJU'ya,

Tez çalışmam boyunca emeği geçen Sayın Doç. Dr. Didem İŞLEK, Yrd. Doç. Dr. Seçil BESİM'e,

Tezimin hazırlık aşamasından itibaren desteğini esirgemeyen arkadaşım Dt. Sena BAYRAKTAR'a,

Her an sevgileri ve destekleriyle yanımda olan, hayatımın tüm evrelerinde büyük özveriler ve fedakarlıklarla bugünlere ulaşmamı sağlayan, haklarını ödeyemeyeceğim başta annem EMŞA MİRZA ve tüm aileme,

Sonsuz teşekkürler...

Ahmet MİRZA

Özet

KKTC 2018 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi

Mirza, Ahmet

Yüksek Lisans, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

Ocak 2023, 92 sayfa

Okullar, çocuklar için ikinci aile kurumudur. Öğretmenlerin, çocukların sevgi ve saygılarını kazanabilmesi, bu doğrultuda da adaletsiz ve kötü davranışlarla onlardaki bu sevgi saygının zarar göstermesine izin vermemelerinin önemli olduğu söylenebilecektir. Bu bağlamda öğretmenler ile öğrenciler arasındaki iletişimin olumlu olmasına dikkat edilmesinin, nefrete neden olabilecek olayları önlemede önemli bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Eğitim programının değerler eğitimi içermemesi, değer aktarımının yapılmadığı anlamına gelmemelidir. Çünkü öğretmenler sınıf ve okulda oluşturduğu kültür ortamı, neye önem verip neye önem vermediği, doğru yanlışa dair inançları öğrenciler için örtük olarak değer eğitimi oluşturmaktadır. Değerler eğitimi bu noktada hem öğrenciler için, hem de geleceğin toplumunun inşası adına oldukça önemlidir. Bu doğrultuda bu tezin kapsamında eğitimcilerin değerler eğitimine yönelik tutumunu incelemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda okul öncesi eğitiminin, toplumun temel yapısının şekillenmesindeki önemi, bu çalışmanın amacının ana nedenidir. Bu sebeple 50 eğitimcinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, okulda çalışma süresi ve toplam çalışma süresi ile beraber; bireylerin “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği”ne (DETÖ) verdikleri yanıtlar kullanılmıştır. Tez kapsamında; sosyo-demografik form ile birlikte “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Bu araştırma nicel bir araştırmadır. Literatür taraması yapılarak kaynakların okunması ve analizi, tez metnine aktarımı yapıldı. Katılımcılara sosyo-demografik form ve “değerler eğitimi tutum ölçeği” uygulanmıştır. Analiz kapsamında değerler eğitimi tutumu incelendikten sonra; bireylerin demografik özelliklerine yönelik dağılım, değerler eğitimi tutumuna yönelik dağılımı ve bireylerin değerler eğitimi tutumunun demografik özellikler bakımından farklılık gösterme durumları incelenmiştir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre değerler eğitimi tutumunun bireyin cinsiyeti, eğitim durumu, bu okulda çalışma süresi ve toplam çalışma süresi bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi için t testi kullanılırken;

bireyin yaşı bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA testi kullanılmıştır. Ancak ilgili sonuçlara göre değerler eğitimi tutumunun sosyo-demografik özellikler bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Değer, Eğitim, Değerler Eğitimi, Okul Öncesi Eğitim, Eğitim Sistemi.

Abstract**An Investigation of the TRNC 2018 Pre-School Education Program in the
Context of Values Education****Mirza, Ahmet****MA, Department of Education Programs and Instruction****January 2023, 92 pages**

Schools are the second family institution for children. As much as parents, teachers should activate the love and respect of children, should not allow this love and respect to be damaged by bad and unjust behaviors, pay attention to positive communication between students, and prevent events that may cause hatred. The fact that the education program does not include values education should not mean that value transfer is not made. Because the cultural environment that teachers create in the classroom and school, what they give importance to and what they do not care about, their beliefs about right and wrong implicitly constitute value education for students. At this point, values education is very important both for students and for the construction of the society of the future. In this direction, it is aimed to examine the attitudes of educators towards values education within the scope of this thesis. In this context, the importance of pre-school education in shaping the basic structure of society is the main reason for the purpose of this study. For this reason, together with the gender, age, education level, working time at school and total working time of 50 educators; Responses of individuals to the “Values Education Attitude Scale” (DETS) were used. Within the scope of the thesis; Attitude scale towards values education will be used together with the sociodemographic form. The research is a quantitative research. Reading and analysis of the sources and transfer to the thesis text will be carried out by scanning the literature. A sociodemographic form and an attitude scale towards values education will be given to the participants in the form of questionnaires. After examining the values education attitude within the scope of the analysis; The distribution for the demographic characteristics of the individuals, the distribution for the values education attitude and the differences in the values education attitude of the individuals in terms of demographic characteristics were examined. According to the results obtained in the research, while t-test is used to analyze the difference between

the values education attitude in terms of the individual's gender, educational status, working time in this school and total working time; ANOVA test was used to analyze the difference in age of the individual. However, according to the relevant results, it was determined that the attitude towards values education did not show a statistically significant difference in terms of demographic characteristics.

Keywords: Values, Education, Values Education, Preschool Education, Education System.

İçindekiler

ONAY	I
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	1
Amaç	3
Araştırmanın Önemi.....	5
Sınırlılıklar	6
Tanımlar	6
BÖLÜM II.....	1
KAVRAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	1
Değer Kavramı ve Sınıflandırmasına İlişkin Yaklaşımlar.....	1
Değer Kavramı	1
Değerlerin Sınıflandırılması.....	8
Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri.....	13
Değerler Eğitimi.....	15
Değer Eğitiminin Tanımı ve Önemi.....	15
Değer Eğitiminde Yaklaşımlar.....	20
Değer Aktarma – Telkin Yaklaşımı	20
Değer Açıklama – Belirginleştirme Yaklaşımı	23
Değer Analizi Yaklaşımı.....	24
Ahlaki Gelişim – İkilem Tartışması Yaklaşımı	26
Eylem / Davranış Öğrenme Yaklaşımı	28
Değerler Eğitiminin Amacı.....	29
Türk Eğitim Sisteminde Değerlerin Yeri ve Değerler Eğitiminin Türkiye’de Uygulanışı	30
Değerler Eğitiminde Öğretmenin Yeri.....	31

Değerler Eğitiminde Ailenin Yeri	34
Değerler Eğitiminde Okulun Yeri	36
Değerler Eğitiminde 10 Kök Değer	41
BÖLÜM III	45
YÖNTEM.....	45
Araştırmanın Modeli	45
Evren ve Örneklem	45
Veri Toplama Araçları ve Özellikleri	49
Geçerlik ve Güvenirlik Analizi	50
Açımlayıcı Faktör Analizi.....	50
Güvenirlik Analizi.....	50
Değerler Eğitimi Tutumu Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları.....	50
Veri Analizi.....	53
BÖLÜM IV	55
BULGULAR VE YORUMLAR.....	55
BÖLÜM V	64
TARTIŞMA VE SONUÇ	64
Tartışma.....	64
Sonuç ve Öneriler.....	66
KAYNAKÇA	68
EKLER	81
Ek 1.	81
Ek 2.....	81

Kısaltmalar

akt.: aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

vd.: ve diğerleri.

YDEP: Yaşayan Değerler Eğitim Programı

BÖLÜM I

Giriş

Problem Durumu

Değer, sosyal veya kişisel tercihlerdeki sevgi, hakikat, güzellik, sadakat ve dürüstlük gibi güzel ve iyi olarak kabul gören şeyler olarak ifade edilmektedir (Halstead, 1996). Bu doğrultuda değerler, bireylerin davranışlarına yön veren ve kılavuzluk eden olay ve inançlara karşı tepkilerin ahlakiliği, güzelliği ve yerindeliliğini belirlemek adına rehberlik etmekte olan tutum ve ilkelerdir (Hökelekli, 2013). Değerler eğitimi ise çocukların ve gençlerin toplum ve kendilerine dair pozitif normları fark etmeleri, geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerletmeleri adına sürdürüle gelen eğitim uygulamalarıdır (Çağlayan, 2006; Alpöge, 2011; Lea Lee ve Manning, 2013 United Nations Educational, Scientific ve Cultural Organizations, 2010).

Değerler sisteminin çocuklar belirli bir yaşa gelinceye değin geniş bir perspektifte oluştuğu ve sonrasında dönemlerde de değişim ve gelişimin bir gereksinim olduğu bilinmektedir (Şişman ve Turan, 2002). Çocukluğun erken dönemlerinde kazanılan tutum, davranış ve düşünceler, çocuklardaki değer yargılarını yaratmaktadır. Bireyler, yaşamları boyunca değer yargıları edinebilirler lakin bilgiyle ilk temasları çocukluk dönemlerindedir (Uyanık-Balat ve Balaban-Dağal, 2009).

Okul öncesi dönemle birlikte değer yargıları oluşmaya başlayan çocuklar, daha özgüvenli, problem çözme becerisi kazanmış, kendi kararlarını alabilen ve bu doğrultuda da mutlu birer birey olarak yetişmektedirler (Alpöge, 2011: 113). Çünkü erken dönemde çocukların kazandığı olumlu yönlü ilk deneyimlerin, gelecek yıllarda daha sağlıklı davranışların ve düşüncelerin kazanılabilmesi adına gerekli olduğu ortaya konulmuştur (Gunnar ve Barr, 1998; UNESCO, 2000). Sosyal ve duygusal gelişim açısından erken çocukluk dönemi içinde çocuklardan beklenen davranışların çoğunluğu duygusal ve sosyal yetkinliğe ulaşılmasında basamak olarak görülmektedir (Çiftçi Topaloğlu, 2013). Bu doğrultuda bakıldığında, duygusal ve sosyal yetkinliğin; ilişki kurma becerileri, öğrenme ve öğretme süreçlerinin gelişimi ve farklı durumlara uyum sağlayabilme gibi

olguları kapsamaktadır. Bu noktada okul öncesi dönemde değerler eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır (Prestwich, 2000; Türnüklü, 2004; Kapıkıran vd., 2007; Goleman, 2007). Yapılan araştırmalara bakıldığında değerler eğitiminin okul öncesi çocukların davranışlarında ve öğrenimlerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür (Burrison, 2014). Durlak ve arkadaşları (2011) 213 okulda uygulanan değerler eğitimi programının çocukların akademik başarısını artırdığını tespit etmişlerdir. Başka bir çalışmada ise okul yöneticileri, değerler eğitiminin çocukların okulda saldırgan davranışlar yerine uyumlu davranışlar göstermelerine katkı sağladığı yönünde görüş belirttikleri sonucuna varılmıştır (Adams, 2013). Neslitürk (2013)'ün çalışmasında Antalya'da 5-6 yaş çocukları için yapılan bir çalışmaya göre ise annelere uygulanan değerler eğitimi programının deney grubundaki annelerin çocuklarının sosyal becerilerini geliştirdiği görülmüştür. Konya ilinde yapılan çalışmada ise verilen değerler eğitimi programı deney grubu çocuklarının sosyal güven, okul hazır bulunuşluğu, sosyal duygusal gelişim sonuçlarında ön testlere göre anlamlı bir artış olduğu belirtilmiştir (Öztürk Samur, 2011). Benzer bir başka çalışmada değerler eğitimi programı 5.5, 6 yaş çocuklarına uygulanmış ve uygulama grubundaki çocukların psikososyal gelişim, sosyal beceri ve sosyal problem çözme becerilerini pozitif düzeyde etkilediği görülmüştür (Dereli İman, 2014). Bu çalışmalar çocuklara uygulanan değerler eğitimi programlarının onların sosyal duygusal uyumlarına katkı sağladığını göstermeleri açısından önemlidir.

Bununla birlikte yapılan birçok araştırmada da öğretmenlerin değer aktarımındaki önemi ortaya konulmuştur (Hökelekli, 2013; Çavdar, 2009; Aydın ve Akyol Gürler, 2020; Gerekten, 2018; Cice ve Özgan, 2017; Çağlayan, 2018; İşcan, 2007). Her eğitimcinin iyi bir model olma sorumluluğu vardır. Değerlerin aktarılmasında büyük katkısı olan öğretmenlerin değerler eğitimini daha verimli bir şekilde yapabilmeleri için destek almaları gerekmektedir. Öğretmenlere, değerler eğitiminin daha verimli olabilmesi için çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama, eğitimde kullanılacak materyalleri etkin kullanma, öğrencilerin daha aktif olmalarını sağlama ve öğrenci başarısını belirlemede farklı yöntemler belirleme gibi farklı konularda konu alanı uzmanlar ve akademisyenlerinde katılımıyla seminerler ve hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Öğretmenlerin değerler eğitimi noktasındaki durumu bu iken bu araştırmanın temel

problemi değerler eğitimi tutumlarının demografik özellikler bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır.

Amaç

Bu tezde okul öncesi retmenlerinin değerler konusundaki ve değerler eğitimi noktasındaki tutumlarının ortaya konulması temel amaç olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda bu tezde aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

- 1.** Okul ncesi retmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları retmenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Alt amaçlar ise aşağıda belirtilmiştir:

- a.** Cinsiyet faktörünün okul öncesi retmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığı var mıdır?
- b.** Eğitim durumu faktörünün okul öncesi retmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığı var mıdır?
- c.** Okulda alışma süreleri faktörünün okul öncesi retmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığı var mıdır?
- d.** Toplam alışma süresi faktörünün okul öncesi retmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığı var mıdır?

Araştırmanın nemi

Toplumlar insanlığın başlangıcından itibaren günümüze kadar olan süreçte kültürel bir birikim edinerek süregelmiştir. Söz konusu birikimlerin en önemli unsurları ise insan davranışlarının temelini oluşturan, bireylerin manevi kimliğini belirleyen ve sağlıklı şekilde sosyalleşmelerini sağlayan değer sistemleri yer almaktadır. Bu sistemlerin yok olmaması ya da yozlaşmaması için bilinçli bir şekilde gelecek nesillere aktarılması

gerekmektedir. Bu bağlamda eğitim hedefleri arasında, değerlerin farkında, kişiliği gelişmiş, olgun davranışlar sergileyebilen nitelikli, bilinçli insanların yetiştirilmesi uzak hedefler arasında yer almaktadır. Bunun için de en iyi yöntemin bahsi geçen değerlerin bireylere okul ortamında sunularak içselleştirilmesinin erken yaşta özellikle de okul öncesi dönemde sağlanması olduğu belirtilmektedir (Smith, 2019). Okul öncesi dönem, çocuklarda öğrenme isteğinin ve öğrenme edinmenin en fazla olduğu ayrıca temel alışkanlık ve davranışların, bilişsel becerilerin hızla gelişerek biçimlendiği dönemdir. İlkokula hazırlığın ötesinde, bu dönemde çağdaş normlarla birlikte toplumsal değerlerin de aktarılması istenilen davranışların erken kazandırılması açısından önemlidir (Brown, 2016). Okul öncesi döneme gelene kadar çocukların davranışlarını etkileyen en önemli faktör rol-model alından anne babalar ve öğretmenlerdir. Bu doğrultuda okul öncesi eğitim sayesinde bireyler yalnızca ailelerinin değil öğretmenlerinin davranışlarını da inceleyerek değer kavramının içerisinde yer alan başlıkları öğrenebilmektedir (Canatan, 2008; Dönmez, Sözen ve Demirdaş, 2020).

Bu doğrultuda değerler eğitimi, çocukların psikolojik, bilişsel ve duygusal olarak gelişirken kendilerine ve topluma faydalı olan temel değerleri edinmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu anlamda örtük program anlayışından uzak daha düzenli ve açık bir yapıya sahiptir. Değerler eğitimi, sorumluluğu, sevgiyi ve kişilik oluşumunu desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda girişimciliği, temel insani değerleri aktarmakta, kendisi ve başkalarıyla barışık insanlar yetiştirmekte ve etkili bir okul ortamı yaratmaktadır. Amacı toplumsal düzeni oluşturmak ve korumaktır. Bu noktada değerler eğitimi, okul öncesi eğitim bağlamında değerlendirildiğinde, toplum bilincinin, demokratik değerlerin, toplumsal norm ve kuralların ve kişisel gelişimin oturması adına oldukça önemlidir. Bu çalışmanın ise, değerler eğitiminin bu noktadaki önemine dair literatüre katkı sunması planlanmıştır.

Sınırlılıklar

Bu tez;

1. Evren ve örneklemin kısıtlılığı nedeniyle (KKTC sınırları içindeki okullarda rastgele metot ile erişilen 50 kişi ile sınırlıdır),

2. Veri toplama aracı olarak kullanılan ‘‘Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği’’ ile,
3. Nicel veri analiz yönteminin ile,
4. Elde edilen sonuçların ortaya koyduğu bilgiler ile sınırlıdır.

Tanımlar

Değerler: Değerler, yaşama dair inançlarımızı ve davranış biçimlerimizi şekillendiren insanı diğer canlılardan farklılaştıran özellikleri amaçlarına uygun şekilde kullanmalarını sağlayan faktörlerdir (Çavdar, 2009).

Değer Eğitimi: Değerleri gelecek nesillere aktarma konusunda eğitim sisteminin işlevini ve müfredatını içeren bir eğitim programlamasıdır (MEB, 2017).

Okul Öncesi Eğitimi: Çocuklara ilkokulda zorunlu eğitime başlamadan önce erken çocukluk eğitimi sunan bir eğitim kurumu veya öğrenme alanıdır (Baran vd., 2007).

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Değer Kavramı ve Sınıflandırmasına İlişkin Yaklaşımlar

Değer Kavramı

Temel değerlerine bakıldığında bireysel bir varlık olarak değerlendirilmekte olan insan, öte yandan varlığını sürdürebilmek adına bir toplum içerisinde yer almaktadır. Bir toplumun içerisinde kültürel, ekonomik, sosyal ve bilimsel birçok maddi-manevi unsura bağlı olarak değerler ortaya çıkmaktadır. Oldukça geniş bir kapsama sahip olan değerler bazı toplumlar arasında benzerlik gösterebilmekte iken bazı toplumların değerleri birbirinden oldukça farklılık göstermektedir. Tüm bunlardan ayrı olarak bireylerin kendilerine ait değer yargıları da oluşabilmektedir (Hökelekli, 2013: 285).

Bilimsel ve ekonomik gelişmelerle birlikte toplumsal kuralların sistematik bir şekilde işleyebilmesi için yaşanan değişimlerle bireylerin sahip oldukları değerler uyumlu olmalıdır. Dolayısıyla toplum her yönüyle tanınmalı ve değerler ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 60). Değerler, insanların bugün ve gelecekteki davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardır ve değerler alanında yaşanan değişimler insan ve toplumların da yaşam biçimlerini etkilemektedir (Yiğittir, 2012). Değerler, bireyin gereksinimlerini giderebilmesi için tercih ettiği yolları biçimlendirmekte, tutum ve davranışlarını geliştirmesinde bireylere rehberlik etmektedir (Çavdar, 2009). Bireyler ile değerler arasındaki ilişki karşılıklıdır, bireyler değerleri değerlerde bireyleri yaşatmaktadır. Değerler zengin-fakir, eğitilmiş- eğitimsiz, genç-yaşlı, kadın-erkek gibi çeşitli gruplar tarafından farklı şekillerde algılanmaktadır (Aydın, 2003).

Değer kavramı felsefe, psikoloji, eğitim bilimleri, sosyoloji gibi bilim alanlarının ilgilendiği bir konu olmuş ve farklı açılardan tanımlanmıştır. Bu tanımların ortak noktasını ise bireylerin yaşamlarına yön vermesi oluşturmaktadır (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013). Felsefede bireyin; isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesneyle ilişkisinde olan şeye değer denilmektedir (Aydın ve Akyol Güler, 2020).

Psikolojide değer, bireyin bir nesneye diğerlerinden farklı ya da daha üstün davranmasını sağlayan psikolojik özellik, sosyoloji de değer bir toplumun bir nesneye diğer nesnelere farklı anlamlar yüklemesini ya da daha üstün davranmasını sağlayan yapıdır. Farklı kelimesi önem arz etmektedir, çünkü duyuşsal özelliği olan değerler fark etme ile başlamaktadır (Bacanlı, 2017). Bu bilimlerin öznesi insandır ve öznesi insan olan bir bilimde değerlerden söz etmemek mümkün değildir (Gerekten, 2018).

Değerler, yaşama dair inançlarımızı ve davranış biçimlerimizi şekillendiren (Selçuk, 2016), insanı diğer canlılardan farklılaştıran özellikleri amaçlarına uygun şekilde kullanmalarını sağlayan faktörlerdir (Çavdar, 2009). Değerler, hayatımızı nasıl şekillendirmek istediğimizi, bizim için nelerin daha önemli olduğunu gösteren büyük bir resimdir ve hayatımız için belirlediğimiz ana istikamettir. Hayatımızı anlamlandırmamıza yardımcı olan özelliklerdir (Çarmıklı, 2020: 189).

Değerler bireylerin davranışlarına yön veren köklü inançlardır. Bireyler yaşamlarının her döneminde çoğunlukla bilinçli olmasalar da zihinlerinde yer alan birtakım değerleri davranışa dönüştürmüşlerdir. Tutum ve davranışlarla iç içedir ve onlara yön vermektedir (Aydın ve Akyol Gürlü, 2020,14-15). Değerler bireylerin bir davranış seçme ya da seçmeme, olayları değerlendirebilmede bir ölçüttür ve bir durumu diğerine tercih etmektir (Genç ve Eryaman, 2006). İnsanların yaşadıkları ortamı tanıma, anlamada ve uyum sağlamada kullandığı temel ölçütlerdir. Doğuştan kazanılan bir özellik olmayıp yaşanılarak ve öğrenilerek kazanılmaktadır bu da başlı başına eğitimin bir sorunudur. Gerekten (2018)' e göre değerler, toplumda herkesin kabul ettiği, benimsediği genel amaçlardır.

Değer, insanı diğer canlılardan ayıran tüm spesifik insan faaliyetlerini amaçları doğrultusunda gerçekleştirmelerini mümkün kılmaktadır (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008). Bir nesnenin ötekilerden farklı ve tercih edilebilir olarak farklı bir değer kazanması o nesnenin değerini oluşturur. Değerli olan diğerlerine göre tercih edilen, farklı olandır (Bacanlı, 2017). Değerler bazen bireylerin yaşamlarında yaptıkları seçimler, dünyadaki yerleriyle ilgili temel varsayımları, hedefleri, herhangi bir ihtiyaç, tutum veya arzu ve bazen de kültürel veya sosyal değerler gibi oldukça farklı şekillerde ele alınmaktadır (Çavdar, 2009). Sadece bir grup tarafından belirli tekliflerin kabulü değil, aynı zamanda grubun çevreye uyum sürecinde benimsediği bireysel bağlılıkları olarak da kabul edilmektedir. Çünkü değerler, sosyal normlar

içinde daha seçkin ve somut davranışın geliştirilmiş standartlarını sağlamaktadır ve davranışlarımız, değerlerimizle bir anlam kazanmaktadır (Özensel, 2003).

Değerler trafik ışıklarına benzerler. İnsanların güvenli ve rahat bir şekilde yol almalarını sağlayan trafik işaretlerinin trafikte önemi neyse, değerlerin de toplumların üzerindeki etkisi odur. Trafik işaretleri bireylerin rahat, seri ve güvenli bir şekilde ulaşım yapmasını sağlarken değerler de toplumların gelişmesini ve sosyalleşmesini sağlamaktadır (Özkan, 2010). Birey ve toplumların değerlerini bilmesi ve değerler ışığında varlığını sürdürmesi, daha sağlam karakterli, mutlu ve ahlaklı yaşama imkanı elde etmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda bireyleri alacağı kararlar konusunda etkileyerek en iyiyi, en doğruyu seçmesi konusunda da onlara yön vermektedir (Gereken, 2018).

Değerlerin üç boyutu vardır: Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor. Değerlerin bilişsel yönü, düşünme ve karar verme, duyuşsal boyutu ise iyi-kötü, doğru-yanlış gibi duygusal tepkilerle ilgilidir. Bilişsel ve duyuşsal boyutta öğrenilenlerin davranışlara dönüşmesi değerlerin psikomotor boyutunu oluşturmaktadır (Akbaş, 2004). Değerler, bir arada yaşayan bireylere yaşamlarında daha iyi ve doğru tercihler yapabilmeleri için nelere dikkat etmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Nesilden nesle aktarılan değerler rol model şeklinde bir öğrenmeyle gerçekleşmektedir. Her bireyin yaşadığı toplumda (kız, erkek, memur, evli, genç, yaşlı vb.) bir konumu ve bu konunun toplum tarafından atfedilen rolleri vardır. Sahip olduğumuz değerler toplum tarafından destek gördüğünde kalıcı hale gelmekte eğer bu destek zayıflarsa değerler değişmeye ve bozulmaya başlamaktadır. Sonuç itibariyle değerler en iyi yaşantılar yoluyla aktarılabilir (Aydın, 2010: 6). Değerler, yerel unsurlarla birlikte evrensel nitelikleri de bünyesinde bulunduran, maddi ve manevi tüm kültür öğelerini içeren soyut bir kavramdır. İnsanların tutum ve davranışlarını etkilemek gibi önemli işlevleri bulunan değerlerin sorgulayan, çözüm üreten bireyler yetiştirmek gibi sorumlulukları da vardır (Cice ve Özgan, 2017). Toplumlar bireylerin bir araya gelmesi ile oluşur ve toplumun huzur içinde yaşaması, devamlılığının sağlanması için toplumun bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. Değerlerin toplumları birleştirici, bütünleştirici ve toplumun devamlılığını sağlayan etkisi vardır. Değerleri yaşatmak ve davranışa dönüştürmek, değerlerin bu görevlerini yerine getirmelerine katkı sağlayacaktır (Gereken, 2018).

Değerler, toplumdaki sosyal kontrol mekanizmalarına kaynaklık eder, bireyler arasındaki bağlantıyı da kuvvetlendirir. Farklı değerleri benimsemiş kişiler ya da kuşaklar arasında farklı değerlerden kaynaklanan çatışmalar olabilmektedir. Ancak ortaya çıkan bu çatışmaları da ortak evrensel değerlerden olan barışmak, uzlaşmak gibi değerler yardımıyla çözmek mümkündür (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 3). Bir toplumun sahip olduğu kültürü meydana getiren inanç, ideoloji, sanat, adalet, politika vb. gibi kavramların her biri değerdir. Toplumların benimsediği değerler, birleştirici bir güce sahiptir ve toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına, barış ve güven ortamı verdiğine, bireylere yararı olduğuna inanılan kriterlerdir. Sadece bilinci değil duyuşsal özellikleri de etkileyen yargılardır (Demir ve İşcan, 2007). Cihan (2014)'a göre değer, dünyayı algılama ve ona hükmetme güdümüz için temel varoluşsal bir güçtür. Bireylerin edindiği değerler, içinde yaşadıkları toplumdaki toplumsal rolleri öğrenerek gerçekleşir. Değerlerin öğrenilmesinde uyarıların uyumu (klasik koşullanma) vardır ve davranışın tekrarı (operant koşullandırma) değerlerin öğrenilmesinde önemli rol oynar. Model alma ve taklit etme değerlerin öğrenilmesinde önemli bir yere sahiptir (Sarı, 2005). Değerler, sosyal kontrol araçlarıdır ve onaylanmayan davranışları engelleyerek bireyleri doğru davranışları yapmaları için yönlendirmektedir (Çağlayan, 2018).

Değerler, bireysel tutumların temel yapısıdır ve belirli hedefleri, farklı alternatifler içinden tercih etmesi için bireylere yol göstermektedir. Ahlaki bir kavram olarak değerler, toplumu oluşturan bireylerin kabul ettiği genel ahlaki inançlar (Çavdar, 2009) ve bir objeye, varlığa ya da faaliyete bireysel ve toplumsal açıdan yüklenen üstünlüktür (Aydın, 2010). Ayrıl (1992)' a göre değerler, hangi davranış biçimi ya da yaşam amacının tercih edilmesi gerektiği ya da tercih edilmemesi gerektiğiyle ilgili inançlardır. Bir değerın önemi o değer yok olduğunda ortaya çıkan sorunlar sonucu anlaşılır. Değerler, bireyi içinde bulunduğu sosyal çevreye kabul ettiren, bir ailenin huzur ve neşesini devam ettiren, toplumları güçlü kılan, toplulukları bir arada tutan insan yaşamındaki en önemli etkendir. Değerler manevi boyutu ön planda olan, maddiyatla ölçülemeyecek, durumları ifade etmektedir (Gerekten, 2018). Günümüzde geleneksel değerlerin yerini küreselleşme ve sosyal değişmeye bağlı olarak çevre koruma, insan hakları, üretkenlik, genel kalite vb. gibi yeni değerler almaya başlamıştır. Örneğin; itaatkar ve kanaatkar olma gibi değerler daha önceki önemini yitirerek uyumun yerini rasyonalizm ve sorgulama, tatminin yerini girişimcilik ve rekabet almıştır (Aydın, 2010: 5).

Değerler yaşadıkları toplumun kimliklerini taşırlar. Toplumlar, geçmişten günümüze kadar gelen değerlere sahip çıkıp, koruyabildiği, geçerliğini yitiren değerlerin özünü bozmadan

değiştirebildiği ve koruduğunda diğer medeniyetler karşısında varlığını sürdürebilir (Ayan, 2016). Toplumların huzur içinde yaşayabilmesi için toplumsal düzeni sağlayan kural ve değerlere uyulması zorunludur. Çocuk bu değerleri içselleştirerek benimsemektedir ve içselleştirilen bu değerler birer davranış ölçütü işlevi görmektedir (Hökelekli, 2011: 175). Bireyleri ortak amaçlar etrafında toplayan değerler, onları birlikte hareket etmeye zorlamamaktadır. Kişiler içselleştirdiği değerler sayesinde nerde nasıl davranması gerektiği, topluma nasıl ayak uyduracağını bilmektedirler (Gereken, 2018: 41). Değerler, kişinin kendi algısıyla ilgilidir ve insan davranışı üzerinde etkisi olan değerler bireylerin bir durumu yorumlamasını, değerlendirmesini veya bakış açısını da etkilemektedir (İşcan, 2007: 19).

Toplumların aktararak gelen değer birikimleri, kültürlerinin bir parçası haline gelerek toplumsal değerleri oluşturmuştur. İnsan davranışlarının temelini oluşturan değerler toplumların parmak izleri gibidir, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir (Canatan, 2008). Bireyler yaşadıkları kültürde hakim olan değer yargılarını içselleştirerek, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt etmede, daha isabetli kararlar vermede kullanılmaktadırlar. Değerler toplumdaki kabul edilen ve edilmeyen davranışları belirlemede önemli bir role sahiptirler (Dilmaç, 2007). Toplumun bir arada yaşamasını sağlayan değerlerin önemini kaybetmeye başlaması genç neslin hayat amacını bulmasına engel olur. Hayata dair bir beklentisi, hedefi olmayan bireyler huzursuzluk, kaygı, stress gibi olumsuz duygular yaşamaları olasıdır (Hökelekli, 2011: 160). Toplumları ayakta tutan temel değerler sistemi ahlaktır ve ahlaki değerlerin hiçe sayılması sosyal birlikteliği de ortadan kaldırmaktadır. Herkesin kendi çıkarlarını düşündüğü ve diğerlerini yok saydığı bir toplumda değerler sisteminin de ayakta kalması mümkün değildir (Akbaş, 2008). Hökelekli (2011)'ye göre değerlerin zamanla kaybedilmeye başlamasının nedenleri şu şekildedir. Aile kavramının zedelenmesi, namus kavramının önemini yitirmesi, bencilliğin diğer amaçların önüne geçmesi ve maddiyatın önem kazanmasıyla yolsuzluğun, rüşvetin kabul edilebilir olmasıdır. Seyrani de toplumsal birlikteliğe zarar veren konuları (saygısızlık, haksızlık vb.) dile getirerek, liyakat, doğruluk, anne-babaya saygı gibi değerlerin önemine dikkat çekmiştir.

Toplumunu oluşturan bireylerin değerleri koruması ya da ihmal etmesine bağlı olarak değerler ya kaybolmakta ya da bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır. Değerlerin kaybolmasında ya da değişiminde toplumsal sistemdeki değişimin de payı büyüktür. Değerlerine sahip çıkan ve değişime kapalı toplumlarda değerlerin değişimi de kolay kabul edilmemektedir. Hızla değişen dünyada değişime kapalı olmak, diğer toplumların gerisinde kalmakla eş değerdir.

Değişimin kabullenilmesinde bazı kurumlar çok önemlidir. Bu kurumların en önemlisi de eğitim kurumlarıdır (Özkan ve Sivrikaya, 2012: 344).

Toplumdaki bireyler yaşanan olaylara hangi durumlarda nasıl tepki vereceğini etkileşimde bulunduğu çevresinden, okuldan öğrenmektedir. Değerler öğrenilebilir ve öğretilbilir olgular olduğundan eğitim aracılığıyla kazandırılabilir (Gerekten, 2018). Güçlü bireyler yetiştirebilmek için gençlere rol model olacak, rehberlik edecek kişilerin varlığına ihtiyaç vardır. Bu kişiler aile üyelerinden sonra hiç şüphesiz eğitimcilerdir.

İnsanlar, sahip oldukları değerleri eğitim yoluyla ya da sosyal yollarla bilinçli ya da örtük şekilde kazanırlar. Değerler, okullarda dersler içine yerleştirilerek ya da değerler eğitimi çalışmalarıyla, öğretmenlerin davranışlarıyla model olmasıyla verilirken aynı zamanda öğrenciler yaşadığı çevreden de değerleri öğrenmektedirler. Buna göre okullarda öğretmen, evde aile, değerler eğitiminde ve değerlerin kazandırılmasında önemlidir (Berkant vd., 2014). Eğitim kurumlarının ortak hedefleri arasında vatanseverlik, temizlik, sağlık, saygı, hoşgörü, adalet, yaratıcılık ve girişimcilik gibi birçok değeri kazandırmak yer almaktadır. Bu hedefler doğrultusunda eğitim kurumları öğrencilere neyin önemli olduğu ve neye dikkat edilmesi gerektiğini öğretmekte, okul personeli de öğrencilere model olmaktadır (Akbaş, 2008).

Bireylerin yaşamlarında yer alan ve önemsedikleri değerlerden bazıları şöyle sıralanabilir (Dilmaç, 1999: 16-17).

İnsanları Sevme: İnsan sevgisinin sınırı yoktur.

Uyumlu Olma: İnsanlar kişiliğinde dengeyi sağlayarak mutluluğa ulaşacağını farkındadır.

Hırsları kontrol etme: İnsanlar kendilerini eğiterek tutkularını kontrol etmeye ve arzularını yetenekleriyle dengelemeye çalışırlar.

Başkalarının Mutluluğunu İsteme: İnsan kendi mutluluğu için verdiği emeği başkaları içinde vermektedir.

Özdenetim: İnsanlar, hatalarından kurtulmak için iç dünyalarında bunun değerlendirmesini yapmaktadırlar.

İyi İnsan Olma: Gönlü insan sevgisi ile dolu, kafasında ve gönlünde sadeliği bulmuş kimsedir.

Manevi Değerlere İnanma: Manevi değerler insanları kötülüklerden arındırmaktadır.

Yardımsaver Olma: Başkalarının düşüncelerine önem veren, kişilerin zor ve umutsuz zamanlarında yanında olan insandır.

Tecrübeli ve Bilgili Olma: İnsanların hedeflerinden biri de bilgili ve tecrübeli olmaktır. Bu nedenle bilgi ve deneyim sahibi insanlar, çevrelerini bilgilendirmek ve topluma fayda sağlamak için hareket ederken görevlerini yerine getirmektedirler.

Dost Edinme: İnsanların sahip oldukları maddi ve manevi zenginlikleri dostları ile de paylaşması dost edinmek için önemlidir.

Evlat Yetiştirme: İnsanlar sadece beceriler öğretmekten ziyade, maharet yerine dürüstlük, incelik yerine sevgi gibi değerleri öğretmek evlatlarının iç dünyalarını ve gönüllerini zenginleştirmektedirler.

Eser Yaratma: İnsanlar yaşamları boyunca bilgi ve tecrübeleriyle ortaya güzel bir varlık çıkarabilmek için çabalamaktadırlar.

Değerlerin Sınıflandırılması

Bu başlık altında değerler üzerine ortaya konulan farklı yaklaşımlar incelenmiştir. Bu bağlamda Rokeach, Schwartz, Spanger, Beck, Graves, Hodgkinson ve Allport ve arkadaşlarının sınıflaması ortaya konulmuştur.

Rokeach (1973) tarafından değerler; amaç değerler (terminal values) ve araç değerler (instrumental Values) şeklinde iki ayrı grup altında değerlendirilmiştir. Bu gruplandırma aşamasında amaç değerler olarak; ailenin güvenliği, öz saygı, sosyal itibar, eşitlik vb. kavramların üzerinde durulmuştur. Söz konusu amaç değerlere ulaşabilmek için ise sorumluluk bilinci, nezaket vb. araç değerlerden bahsedilmiştir. Bu durumda amaç değerlerin temel özelliği

ulaşılmak istenen ana değerler olmasıdır. Ana değerlere ulaşabilmek adına ise araç değerlere sahip olunması gerekliliği öne sürülmektedir (Sapsağlam, 2015).

- **Amaç Değerler:** Bireylerin kişisel, sosyal ve genel olarak ulaşmayı arzuladıkları değerler amaç değerler içerisinde değerlendirilmektedir. Söz konusu amaç değerlerin temelinde bireylerin yaşama dair amaçları içermekte olan unsurlar yer almaktadır. Bireysellik ifadesinin kullanılmasına karşılık amaç değerlerin toplumsal bir yönü de bulunmaktadır (Er, 2013).
- **Araç Değerler:** Araç değerler, yeterlik ve ahlaki değerler şeklinde de ifade edilmektedir. Var olması gerektiğine inanılan ve tercih edilen değer ya da değerlerin hayata geçirilmesini içermektedir. Bu durumda bu değerlerin öne çıkan özelliği ise gelişmelerinde bireylerin kendi tercihlerinin etkili olmasıdır. Diğer bir ifade ile araç değerlerin arka planında yeterlik ve bireylerin kendini gerçekleştirisi yer almaktadır. Temel değerlerden dürüstlük ve doğruluk ile ise oldukça ilişkili olduğu anlaşılmaktadır (Er, 2013; İşcan, 2007).

Spranger (1928-2004)'ın değerler sınıflamasına bakıldığında ise; politik, dini, sosyal, ekonomik, bilimsel ve estetik alt başlıkları üzerinden değerlendirdiği görülmektedir.

- **Politik Değer:** Güç ve politik değer kavramı arasında oldukça güçlü bir ilişki bulunmaktadır.
- **Dinsel Değer:** Dinsel değerlere önem veren bir birey için öncelikle “birlik” kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda evrene yönelik bütünsel bir bakış açısı geliştirilmektedir (akt. Oktay, 2004).
- **Sosyal Değer:** Bireylerin kendileri birlikte çevresinde yer alan diğer insanları da sevebilmesi, her olaya çıkarıcı bir yaklaşım sergilememesi, yardım etme eğiliminin yüksek olması gibi unsurların öne çıktığı bu değer türünde ana unsuru ise insan sevgisi oluşturmaktadır.
- **Ekonomik Değer:** Bu değer kapsamında özellikle fayda ve pratik olanın üzerinde durulmaktadır.

- **Teorik (Bilimsel) Değer:** Söz konusu değer temelinde bilgi, düşünce, rasyonellik ve doğru akıl yürütebilme gibi kavramlar yer almaktadır. Bunlara ek olarak teorik değer kapsamında eleştirel düşünce yaklaşımı ön plana çıkmaktadır.
- **Estetik Değer:** Bu değer anlayışında özellikle şekil ve uyum üzerinde durulmaktadır. Birçok unsur zarif bir görünüme sahip olması gerekliliği, simetri ve uygunluk faktörleri üzerinden değerlendirilmektedir.

Diğer bir değerler sınıflandırmasına yönelik yaklaşımda ise Beck, değerlerin zaman değişkeni ile farklı durumların etkisi altında kalarak değişkenlik gösterebildiği, buna karşılık değerlerin tamamının evresel değerler temeli üzerinden şekillendiği görülmektedir. Beck, değerlerin mutlak olmadığını ve değişmez olarak değerlendirilmesinin doğru olmadığını öne sürmektedir. Ona göre değerler, bir amaç olarak karşımıza çıkabileceği gibi bir araç olma işlevini de üstlenebilmektedir. Bu doğrultuda yapmış olduğu çalışmalarda değerler beş alt başlık altında toplanmıştır. Bunlar; ahlaki değerler, spesifik değerler, temel insani değerler, sosyal ve politik değerler ile ara değerler olarak sıralanmaktadır (Akt. Woert, 2000).

Graves (1970) ise, kişinin yaşam biçimlerini ve sahip olduğu değerlerini varoluşçu bir yaklaşımla incelemekte ve hiyerarşik bir düzenlemeye indirgemektedir. Graves açısından, insanın doğası açık bir sistemden oluşmuştur. Graves (1970) bu açık sistemde var olma düzeylerini şu şekilde belirlemiştir (Öztürk Samur, 2011: 27);

1. **Düzye:** Tepkisel olarak var olma şeklinde ifade edilen bu düzeyde değerler tepkiler üzerinden belirlenmektedir ve bireyler fiziksel olarak temel gereksinimlerini giderme arayışı içerisinde dir.
2. **Düzye:** Geleneksel var olma kavramı üzerinden ifade edilmekte olan bu düzeyde bireyler yalnızca var olma gereksinimlerini karşılama arayışı içerisinde olmaktadır. Kendisinden önce var olanların hayatlarına adapte olmak ve nesillerinin devamlılığını sağlamak temel amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu düzeyde göreceli olarak güvenlik gereksiniminin karşılanması temel değer olarak görülmektedir.
3. **Düzye:** İnsan olma olgusunun belirgin bir şekilde ortaya çıktığı bu düzeyde, ben merkezîyetçilik anlayışı hakim olmakta ve insanların kişisel benliklerinin üzerine yoğunlaşmaktadır. Bireylerin çevrelerinde yer alan diğer insanlar üzerinde baskı

oluşturduğu ve birey olma motivasyonunun çok yüksek olduğu düzeyde, söz konusu amaçların yerine getirilmesine yönelik olarak değerler kullanılmaktadır.

- 4. Düzey:** Bu düzeyin ana teması ölüm sonrasında var olduğuna inanılan yeni yaşam için varlığını sürdürme gereksiniminin ortaya çıkmasıdır. Bu düzeyde bireyler tanrı tarafından koyulduğu düşünülen değerlere şiddetli bir şekilde yönelmektedir.
- 5. Düzey:** Bu düzeyde materyalist olarak var olma, bireylerin dünyanın sınırlarını keşfetme arzusu ile hareket etmesi ve dünyayı kontrol altında tutabilme duygusu ön plana çıkmaktadır. Böylece materyalist yaşamın unsurları ile paralellik gösteren değerlerden bahsedilmektedir.
- 6. Düzey:** Bu düzeye gelindiğinde bireylerin rasyonel değerler yerine değerlere önem vermeye başladığı görülmekte ve toplumsal var olma arayışı ön plana çıkmaktadır. Bireylerin çevrelerinde yer alan diğer insanlar artık çok daha önemli bir hale gelmişlerdir. Bu durumda saygınlık, esnek olma, haz, estetik vb. değerler varlık, güç ve katılık gibi değerlerin önüne geçmeye başlamıştır. Düzey genelinde toplum bütünsel tek başına bir değer olarak görülmektedir.
- 7. Düzey:** Değerler sisteminin odak noktasında bilgi ve evrenin yer aldığı gerçeklik üzerinden varoluş öne çıkmaktadır. İnsanlar bu düzeyde kendisine fazlası ile güvenmekte, toplumun menfaatlerine, bağımsızlık olgusuna ve yaşamın geneline değer vermektedir. Böylece insanlar diğer insanların değerlerine karşı hoşgörü ile yaklaşmakta, haddinden fazla otoriteye ve sistemlerin esnek olmayan yapısına karşı çıkmaktadır.

Hodkinson (2002), değerler üzerinden bireylerin tercihlerinin etkilenmesine yönelik ortaya çıkan bilişsel boyutu belirleyebilmek adına yürütmüş olduğu çalışmalar neticesinde temel değerler tipi adını verdiği kuramını öne sürmüştür. Söz konusu kuram, Değerler Paradigması olarak da ifade edilmektedir. Kuram çerçevesinde değerler üç temel kategori üzerinden değerlendirilmiştir. Bunlardan transrasyonel (tip1) olarak ifade edilen değerlerin kapsamında prensipler, tip2a olarak ifade edilen rasyonel değerler bireylerin doğruyu algılama ve değerlendirme biçimlerini, tip2b olarak ifade edilen rasyonel değerler bireylerin algıları ile birlikte neticelerinin yorumlanması olarak açıklanabilmektedir (Law vd., 2003; Hodkinson, 2002).

Vernon ve Allport (1955) ise Eduard Spranger tarafından öne sürülen kurum üzerinden hareket ederek deneysel bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma kapsamında Spranger'ın

kuramında yer aldığı üzere altı farklı kişilik tipi ile değerler arasında ortaya çıkan ilişkinin anlaşılabilmesi adına bir test hazırlanmıştır. Netice itibari ile değer şemasının sağlıklı bir yetişkinin gelişiminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireyler değerler şeması içerisinde öncelikle algılarını seçmekte, algıları ve vicdanı arasında bir değerlendirme yapmakta, ilgili ve uygun görmediği davranışların önüne geçmekte, mevcut alışkanlıklarından doğan sorumluluğa paralel olarak uyum gösterme ya da gösterememe durumunu değerlendirmekte ve bu değerlendirme neticesinde yeniden düzenleme ya da olduğu gibi bırakma tercihleri arasında seçim yapmaktadır. Bu durumda davranışların geliştirilmesi adına etkili bir yol haritası oluşturulmuş olmaktadır (akt. Öztürk Samur, 2011).

Lindzey, Allport ve Vernon (1955) değer sisteminin altı boyuttan meydana geldiğini öne sürmektedir. Bireylere göre çeşitlenmekte olan boyutlar ise; ekonomik, teorik, siyasi, dini, estetik ve sosyal değerler olarak ifade edilebilmektedir (akt. Sapsağlam, 2015).

- **Ekonomik Değerler:** Ekonomik olarak bir kazancın elde edilmesini ifade etmektedir. Bireylerin bu durumda temel amacı mal varlığının artırılması neticesinde çevresinde yer alan diğer insanlardan farklı bir konum elde etmektir. Bu boyut içerisinde pratik ve faydanın ön planda olduğu hareketler ön arz etmektedir.
- **Teorik Değerler:** Bireyler tarafından gözlem ve analiz tekniklerinin kullanılması neticesinde bilgilerin toplanması ve elde edilen bilgiler üzerinden ise kendilerine ait değer sistemi geliştirdikleri boyut kapsamında eleştiri, muhakeme, rasyonel düşünceler ve gözlemler ön plana çıkmaktadır.
- **Siyasi Değerler:** Gücü elinde bulundurmak ve elde bulundurulan bu gücü diğerlerinin üzerinde kullanma duygusu siyasi değerler boyutunda ön plana çıkmaktadır.
- **Dini Değerler:** Bireylerin evreni anlamlandırabilmek adına içselleştirmekte olduğu kutsal ve ahlaki kavramlar, dini değerler boyutunda yer almaktadır. Bu değer sistemi içerisinde evrenin birlik içerisinde olduğunu anlamak ve tanımlayabilmek öne çıkan unsur olarak dikkat çekmektedir. Bireyler tarafından farklı düzeylerde önem verilmekte olan bu boyutların yaşamlarının şekillenmesinde ve hayata dair hedeflerinin belirlenmesinde oldukça etkili olmaktadır

- **Estetik Değerler:** Bireylerin bir durum, nesne ya da olay ile karşı karşıya kaldığında nesnelere ya da duruma karşı yüklemekte olduğu estetik odaklı özellikler söz konusu boyut içerisinde ön plana çıkmaktadır. Bu durumda ahenk ve şekilciliğin hakim bir konumda olduğu görülmektedir. Estetik değerleri ön planda tutan insanlar için denge, uyum, gösteriş ve zarafet gibi kavramlar önem arz etmektedir.
- **Sosyal Değerler:** Sosyal değerler boyutunda bireyler genellikle çevrelerinde yer alan insanlar ile yakın ilişkiler kurma ve gerçek sevgiye ulaşabilme amacı ile hareket etmektedir. Öyle ki bireylerin yaşamını kurgulamakta olan temel kavramın sevgi olduğuna inanılmaktadır. Sosyal değerleri güçlü olan bireylerin öne çıkan özellikleri ise sempatik, fedakar ve nazik olmalarıdır.

Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri

Değerleri tam olarak anlamak için özelliklerinin de bilinmesi gerekmektedir. Bu özellikleri bilmek unutulmaya başlayan ve zamanla şekil değiştiren değerleri tanımada ve yaşamımızda örnek almada faydalı olacaktır. Değerlerin en önemli özelliği, bireylerin doğuştan kazandığı bir özellik olmayıp yaşanılarak ve sistemli/sistemsiz bir şekilde öğrenilerek kazanılmasıdır (Çeliksoy, 2019).

Bireyler, sahip oldukları değerler ile karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmakta ve alternatifler arasından seçimler yapabilmektedir. Bir durumun seçilmesi diğerinin reddedilmesine neden olur. Böyle ikilemler arasında tercih yapabilmek değerler aracılığıyla olmaktadır. Değerler doğrultusunda ilerlemek bazen bizi başarıya götürmekte bazen de mutlu etmektedir (Çavdar, 2009).

Değerler arasında sağlam bir dengenin olması kişinin oryantasyonunda çok önemlidir yoksa bireylerin topluma, çevreye uyum sağlaması zorlaşacaktır (Özensel, 2003). Değerler, hemen değişebilecek koşullar karşısında bile değişime karşı dirençli olan istikrarlı ve kalıcı tutumlardır.

Değerlerimiz, ömür boyu, her geçen gün, her an kullanabileceğimiz bir yapı ya da bir iskelet görevi görmektedir ve daima bizimledir, her zaman bize yön vermektedir.

Aydın ve Akyol Gürler (2020) değerleri, tehlikeli yollarda bireylere yol gösteren işaret levhalarına benzetmektedirler. Değerler, bireylerin kendi varlık nedenlerinin farkında olup, yakın ve uzak ortamlardaki olayları anlama ve değerlendirmede kriterler oluşturmasına olanak tanımaktadır. Değerler önemsenmediğinde, görmezden gelerek yaşandığında olumsuzluklar meydana gelmektedir. Değerler, bireyleri harekete geçiren önemli bir motivasyon unsurudur.

Değerler, nasıl davranmamız gerektiğine yön veren özelliklerdir. Değerler; elde edilemez, bitirilemez, tüketilemez ve üzerleri çizilemez özelliklere sahiptir. Varılması gereken bir nokta değildir. Bireylerin sahip oldukları değerler, o bireyin bulunduğu ortama uyum sağlamasına yardım etmekte, benliğini tehdit eden durumlara karşı korumakta ve onun gerçekliği test etmesini sağlamakta, davranışlarına rehberlik etmektedir. Bireyler kendilerini ve başkalarını değerlendirirken, cezalandırırken ya da ödüllendirirken değerleri kriter olarak kullanmaktadırlar (Çavdar, 2009).

Şen (2007)' ye göre değerlerin özellikleri şu şekildedir:

- Değerler kısır döngü şeklinde karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler.
- Değerlerin değişkenlik özelliği vardır ve bu değişkenlik zaman içerisinde oluşmaktadır.
- Değerler sosyal rollerle aktarılarak gelmektedir, genetik değildir.
- Değerler ailelerden, sosyal ortamlardan, medyadan, yazılı materyallerden ve resimlerden taklit veya modellenerek öğrenilmektedir.

Değerler, birçok kişi tarafından tercih edildiği için paylaşılmakta, çevrede huzuru ve barışı sağladıkları için ciddiye alınmakta ve coşkuyla karşılanmaktadır. Çünkü bireyler değerler için özveride bulunmaktadır. Değerler birer tercihtir ve bireyler arasında uyumu sağladığı için diğer değerli nesnelere soyutlanabilmektedir. Değerler kalıcı inançlardır çünkü inançlar gibi bilişsel, duyuşsal ve davranışsal unsurlara sahiptir (Yılmaz, 2006). Değerler bireyin davranışlarına yol gösteren ilkelere, tutum ve davranışlarla da iç içedir.

Aynı zamanda değer ve tutumlar davranışların değişmesinde rol alan unsurlardır (Aydın, 2011: 43). Değerlerin toplumu geliştirmek ve ilişkileri düzenlemek, insan davranışlarının etik olmasını sağlamak gibi çeşitli işlevleri vardır (Gömleksiz ve Cüro, 2011).

Aydın (2010)'a göre değerler, sosyal yaşamı düzenlemekte ve bireyler arasındaki bağılılığı artırmaktadır. Değerler dinamikdir ve zamandan zamana, toplumdun topluma değışmektedir.

Değerler birer davranış şeklidir, daha bireysel ve içseldir (İşcan, 2007: 18). Bireyler toplum tarafından onaylanmayan tutum ve davranışlarına çeşitli değerler atfederek bu davranış ya da tutumlarının kabul edilebilir hale gelmesini sağlamaktadır. Örneğin; saldırganlık durumu toplum tarafından hoş karşılanmaz ve istenmeyen bir durumdur, fakat kişi saldırganlığı kendini ve ailesini koruma gerekçesiyle kullandığında saldırganlığın haklı nedenleri olduğunu yönünde bir rasyonelleştirmeye gitmektedir. İnsanlar, içinde bulunduğu toplumun bir üyesidir ve kendi davranışlarını toplumun isteği ve beklentileri doğrultusunda düzenlemektedir böylece değerler, bireyin davranışları ile toplumun beklentileri arasında köprü olmaktadır (Çavdar, 2009).

Değerler bireyin, çevresindeki insanların gözünde konumunun ne olduğunu bilmesine yardımcı olmaktadır. Değerler, sosyal kontrol ve baskının unsurlarını oluşturmakta, bireyleri geleneklere uymaya yöneltmekte, doğru davranışları tercih etmesi için yüreklendirmekte, kabul edilmeyen davranışları engelleme işlevi görmekte ve yasaklanmış davranış kalıpları hakkında bilgilendirme yapmaktadır. Her toplumda kaliteli düşünme ve uygun davranış kalıpları, değerler aracılığıyla verilmektedir. Toplumsal açıdan kabul görebilecek davranışların adeta haritasını oluşturmakta ve bireyler de bu sayede düşünce ve davranışlarını en iyi nasıl kullanabileceklerini fark etmektedirler (Gül, 2013: 54).

Değerler Eğitimi

Değer Eğitiminin Tanımı ve Önemi

Kişilik oluşumunda ahlaki değerlerin kazanılması bilgi birikiminin genişlemesi kadar önem arz etmektedir. Bu doğrultuda oldukça erken yaşlarda çocuklara birtakım temel değerlerin kazandırılması gerekmektedir (Sinanoğlu, 2002: 101). Bu doğrultuda değerler eğitiminin üzerinde dikkatli bir şekilde durulması oldukça önemlidir. Çocukluk döneminde davranışlara etkisi yüksek olan ve içselleştirilmekte olan değerler, bireylerin olgunlaşması ve toplum içerisinde örnek olarak gösterilebilecek bireyler haline gelmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Söz konusu gelişimi göstermekte olan bireyler zaman içerisinde kendi çıkarlarının dışında çevrelerinde yer alan insanların iyiliği için de hareket etmeye başlamaktadır. Bu durum

ancak doğru değerler eğitiminin verilmesi ile mümkün hale gelmektedir. Söz konusu eğitim süreci öncelikle aile içerisinde başlamakta sonrasında ise eğitim kurumlarında sürmektedir.

Değerler eğitiminde izlenebilecek birçok yol bulunmaktadır. Ancak bunlar arasında taklit ile benimsetmeye yönelik izlenmekte yol ilk sırada yer almaktadır. Çocukların yetişme çağlarında öncelikle anne ve babalarını taklit etmeye başlamaktadır. Bu durum Freud tarafından “özdeşleşme” olarak ifade edilmektedir. Özdeşleşme hadisesi öncelikle cinsiyete bağlı olarak gelişim göstermektedir. Yetişme döneminde erkek çocuklar babalarını taklit etmekte iken, kız çocuklar ise annelerini taklit etmektedir. Bu durum çocuklar için ilerleyen dönemlerde ülke sınırları içerisinde öne çıkan karakterlerin, bilim adamlarının, sanatçıların vb. taklit edilmesi, idealleştirilmesi ve benimsenmesi şeklinde sürmektedir. Taklit etme süreci sürekli bir gelişim göstermek sureti ile zamanla evrensel bir boyuta taşınabilmektedir.

Süreç içerisinde izlenmesi mümkün olan diğer yol ise değerlerin sistem içerisinde yeri olarak ifade edilebilmektedir. Belirli bir değer sisteminin üzerine kurulmuş olan politik ve sosyal sistemimizin benimsemekte olduğu, yücelttiği değerler neler ise öğretilenlerde onlar olmaktadır. Bu durum aynı zamanda ideallerin oluşmasında da etkili olmaktadır. Bireyler kendilerini güvende ve rahat hissettikleri bir çevrede yer almaktadır. Bu durumun bireyin sahip olduğu değerler ile çevre arasında ortaya çıkan tutarlılık izlenen değerler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır (Tozlu ve Topsakal, 2013: 180-181).

Değerler eğitiminde önemli iki konu vardır. Bunlar değerlerin nasıl öğretileceği ve değerlerin içselleştirilmesidir. Değerlerin öğretilmesine çocukluktan başlanılmakta ve bu durum yaşam boyu devam etmektedir çünkü öğrenme sürekli ve her öğrenilen bilginin değerlerle ilişkisi mutlaka bulunmaktadır. Yeni edinilen bilgiler ya bir değeri pekiştirmekte ya da yeni bir değer oluşmasını sağlamaktadır (Tokdemir, 2007: 31). Değerleri gelecek nesillere aktarma konusunda eğitim sistemi işlevini, müfredatı içeren bir eğitim programıyla yerine getirmektedir. Eğitim programı öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, öğretim yöntem ve teknikleri, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm elemanlarını dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Öğretim programlarında yer alan değerler ayrı bir konu, ünite vb. olarak yer almamış aksine öğretim programlarının her birinde ve her sekmesinde yer almıştır (MEB, 2017: 4).

Değerler, çocukluktan itibaren sosyal davranışlar biçiminde algılanmaktadır ve sosyal kurallara bağlı ortaya çıkan tartışmalar kişilerde farkında olarak ya da farkında olmadan değer kalıplarının oluşmasına neden olmaktadır. Değerlerin öğrenilmesi kişisel çabalar ve toplum kurallarının dengeli bir şekilde bütünleşmesiyle gerçekleşmektedir. Çocukların kendi iç dünyaları ve sosyallik arasında bir bağ kurabilmeleri için ebeveynler, öğretmenler gibi yetişkinlerin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar (Cihan, 2014: 433). Bu anlamda okullar çocuklara hem sosyalleşme konusunda hem de farklı bakış açılarını kazandırabilme konusunda önemli eğitim kurumlarıdır. Değerler eğitimi ve başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, sorumluluk ve muhakeme becerisi gibi evrensel değerleri kazanan öğrencilerin ders başarılarının da etkileneceği düşüncesini destekler niteliktedir (Aran ve Demirel, 2013). Bireyler içinde yaşadıkları topluma uygun davranışlar sergilemeyi formal ve informal yollarla öğrenirler. Bu anlamda değerler, toplumsal varlığa karşın kendi varlığını sürdürme arzusunun bir ürünüdür (Çavdar, 2009).

Değerler eğitimi doğru zamanda ve doğru yöntem ve tekniklerle bireyin gelişimine olumlu yönde katkı yapacak ve hedeflenen karakter gelişimini sağlamada yardımcı olacaktır (Bulut, 2011). Değerler, toplum tarafından arzu edilen davranış ve düşünce çerçevesini çizmektedir. Toplumda iyi, güzel, hoş, doğru, arzu edilen, tercih edilen, beğenilen, takdir edilen davranışların artması, bu düşüncenin tersi olarak toplumun istemediği hal ve davranışlar yok edilerek, iyiye, güzele, istenilene dönüştürülmesi değerler eğitiminin en önemli amaçlarındandır (Gözel, 2018: 11). Değerler eğitimi, toplumdaki ortak değerlerin öğretilmesi ya da tercihlerin ortak yanlarının oluşturulmasıdır (Bacanlı, 2011).

Bireylere eğitimleri boyunca sadece zihinsel ve fiziksel kazanımların verilerek sosyal-duygusal kazanımlar ihmal edilirse toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların oluşması güçleşecektir. Bu durum, ailede başlayan değerler eğitiminin okulda da planlı ve sistemli bir şekilde yapılmasını gerekli kılmaktadır (Yazıcı, 2006). Değerlerin aileden sonra aktarıldığı en önemli kurumlar hiç şüphesiz ki okullardır. Gelecek nesilleri kendi görüş ve inanışlarına göre yetiştirmek isteyen farklı topluluklar eğitim sistemini de buna göre değiştirmek istemektedir. Eğitim toplum ve bireyler için önem arz ettiğinden farklı ilgi, talep ve isteklerin yöneltmesine yol açmaktadır (Cihan, 2014).

Okullar bilişsel ve duyuşsal alanlarda hizmet veriyor olsa da toplumun okuldan beklentisi ahlaki tutum ve değerleri genç kuşaklara aktararak olumlu davranışlar

kazandırmasıdır. Değerler eğitimi, kendini tanıyan ve kendisiyle barışık, çevresiyle uyum içinde yaşayan bireyler yetiştirmeyi, sevgi, saygı, yardımseverlik, paylaşma gibi temel insanı değerleri kazandırarak toplumsal düzeni sağlamayı ve olumlu bir okul kültürü oluşturmayı kapsamaktadır (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 15). Değerler eğitiminde sadece bilişsel sürece hitap eden bir yaklaşımla değerlerin öğretilmesi zor olmaktadır. Bireyin yaşamında uygulamalara da yer vermeye gereksinim vardır. Sosyal çevreden biri olan okullarda değerler, çocukların çevrelerinden gördükleri tepki ve yorumlarla gelişmekte ya da körelmektedir. Değerler eğitimi için okullarda uygun fiziki ve sosyal ortam hazırlanması çocuklara kazandırılmak istenen hedeflere ulaşma konusunda büyük ölçüde yardımcı olacaktır. “Değerler eğitimi nasıl verilmelidir?” sorusunun cevabı çok da basit değildir. Çünkü değerler eğitimi duyuşsal ve duygusal eğitimi gerektirdiği için bilişsel eğitimden farklılaşmaktadır. Duyuşsal eğitimde önemli bir yeri olan örnek olay gösterme, rol yapma, model olma gibi yöntem-teknikler, toplum tarafından saygı duyulan meslek grupları ile etkileşimi sağlayan ödevler, bireyin olumlu davranışları kazanması “uzun süreli gözlem” gerektirdiğinden dolayı öğretmenler ve idareciler başta olmak üzere, okul çalışanlarının tümü öğrenciler için rol model olmaları, okullarda yapılan değerler eğitimine yönelik uygulama ve etkinlikler, değerlerin alınmasında kritik öneme sahiptir (Akpınar ve Özdaş, 2013).

Değerlerin öğrenilmesiyle diğer davranışların öğrenilmesi arasında çok fark olmamaktadır. Değerlerin öğrenilmesinde taklit ederek öğrenme ve diğerleriyle özdeşleşerek onun davranışlarını içselleştirmeye dayalı öğrenmeler daha çoktur. Bundan hareketle “Değerler eğitiminde hangi öğrenme kuramından yararlanmalıyız?” sorusuna verilebilecek en güzel cevap sosyal-bilişsel öğrenme kuramıdır. Sosyal- bilişsel öğrenme, taklit yoluyla öğrenme veya gözlem yoluyla öğrenmedir (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 23). Değerler eğitimi, sevgi, saygı, vatanseverlik, temizlik, sorumluluk ve adil olma gibi birçok değerlerin ders kitaplarında yer alması ve okullarda yapılan etkinlikler ve uygulamalarla değerlerin hayata geçirilmesi, içselleştirilerek davranışa dönüştürülmesinde önemli bir yere sahiptir (Cihan, 2014: 436). Bu değerleri davranışa dönüştüren birey, sosyalleştiği toplumun değerlerini içselleştirmiş olur. Okula başladıkları ve toplumu şekillendiren bir fert olduklarında içselleştirdiği değerler sayesinde topluma ve kendine faydalı olan bir birey haline gelmektedir. Değerler, öğrenilebilir ve öğretilebilir oldukları için bu alanda verilen değerler eğitimi önem arz etmektedir (Gereken, 2018: 41). Değerler eğitimi vasıtasıyla kişiler yaşadığı çevreye uyum sağlamayı, toplumsallaşmayı ve kültürel anlamda ait olma hissine sahip olmayı öğrenmektedir (Gözel, 2018: 35).

Değerler eğitiminde hem hak ve adalet gibi toplumsal kavramlar üzerinde duran, empati, hoşgörü, sevgi, saygıyı vurgulayan etkinliklere hem de karar verme süreçlerini ve bakış açılarını geliştirici, sosyal olaylara karşı duyarlı olmaya yönelik etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyleri gerçek yaşama hazırlayan etkinliklere yer verilerek, gerçekçi bakış açısı kazandırılmaya çalışılmalıdır. Sosyal temalar işlenirken kültürden kültüre değişen farklılıkların yanında evrensel değerlerde ön plana çıkarılmalı ve toplumsal gerçeklikler tarafsız bir şekilde ele alınmalıdır. Yapılan birçok araştırmada; değerlerin eski önemini yitirerek silikleşmesi ve bireylerin değerlerden uzaklaşması boşanma oranlarının artması, madde bağımlılığının artması, güvenlik sorununun artması ve insanların yalnızlaşması gibi problemlere neden olmaktadır. Bu problemlerin çözümü de ancak nitelikli değerler eğitiminden geçmektedir (Tokdemir, 2007:30). Değerler eğitimi sayesinde kişilere olumlu iletişim becerileri kazandırılabilir. Böylece birey hayatında sorunlarla karşılaştığında şiddete değil sorunun çözümüne odaklanır (Aydın ve Akyol Gürlü, 2020: 34).

Cice ve Özgan (2017)'in yaptıkları araştırma sonucunda; değerler eğitiminin kaliteli ve düzgün yürütülmesine zarar veren nedenlerin başında yer alan “Aile ilgisizliği, müfredatın yoğunluğu, medya, teknolojik gelişmeler, okul yönetimi ve yanlış politikalar” gibi faktörler araştırmaya katılan paydaşlar tarafından çoğunlukla tercih edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılanlar “Değerler eğitimine yönelik bir dersin bulunmaması, öğretmenler, toplum, mevzuat değişikliği, okulun sosyo-fiziki durumu, öğrencilerin durumu, kitap okuma alışkanlığının bulunmaması” gibi faktörlerin de değerler eğitiminin kalitesine zarar verdiğini belirtmişlerdir.

Değerler eğitiminin daha verimli olabilmesi için “Gezi planlamaları, rehberlik ve yönlendirme, medya kullanımı ya da sanatsal- kültürel vb. faaliyetler, öğrencilerin değerler eğitimine aktif katılımı, değerler eğitimi dersinin olması” ve”, seminer, sınıf rehberliği, pano vb. gibi bilgilendirmeye yönelik çalışmalar, toplumdaki önemli kurumlarla işbirliği, yarışmalar, tiyatro yahut drama çalışmaları, sanat-spor-sağlık- kültür etkinlikleri, araştırma ve proje ödevleri, sosyal kulüplerin daha aktif hale getirilmesi, kitap okuma etkinlikleri, sosyal yardım organizasyonları, değerleri yansıtan dekorların kullanılması, toplum hizmeti çalışmaları” gibi faaliyetlerin olması gerektiği paydaşlar tarafından belirtilmiştir (Cice ve Özgan, 2017: 117).

Değer Eğitiminde Yaklaşımlar

Değer Aktarma – Telkin Yaklaşımı

İnsanlığın ortaya çıktığı ilk zamanlardan itibaren toplumsal değerlerin ve kuralların diğer insanlara aktarılması noktasında çoğu zaman telkin yaklaşımından yararlanılmıştır. Söz konusu yaklaşım doğrultusunda bireyler sıklıkla uyarılmakta ve uygulamanın gösterilmesi halinde bireylerin istenilen şekilde davranmaya başlayacağı düşünülmektedir. Bu amaç çerçevesinde kullanılmakta olan birtakım yöntemler bulunmaktadır. Bunlar; pozitif ya da negatif olarak pekiştirmek, taklit, azarlamak, rol-model olmak, oyun ve rol yapma olarak sıralanabilmektedir (Superka vd., 1976' dan akt., Güven, 2014: 37). Yaklaşım genelinde ilk olarak toplum tarafından benimsenmekte olan ve öğrenciler tarafından da benimsenmesi istenen değerler üzerinden belirlenmekte olan değerlerin kazandırılmasına yönelik yöntemler belirlenmektedir. Zira yetişkinlerin edimlerini neticesinde kazanmış oldukları değerler, toplumsal yaşamın devamlılığına dair pozitif etkiler yaratmakta olan erdemlerden meydana gelmektedir. Bu durumda yetişkin olarak değerlendirilen bireyler, doğru ve gerekli olarak kabul ettikleri adalet, eşitlik, dürüstlük, yardımlaşma ve doğruluk gibi değerleri çocuklara aktarmaya gayret etmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011: 15-16; Doğanay, 2011: 236).

Değer aktarma yaklaşımı kapsamında materyallerin yapılandırılması ve devamında öğrencilere aktarılması sürecinde en önemli sorumluluk öğretmenlere düşmektedir. Öğrenciler için belirlenecek hedeflerle birlikte söz konusu hedeflere ulaşabilmek adına yürütülecek olan etkinliklere belirli süreler ayrılmaktadır. Bu süreç içerisinde öğrencilerin sergilemekte oldukları performanslar gözlenmekte ve devamında geribildirimler üzerinden öğrenciler yönlendirilebilmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin düzenlenen etkinliklerin tamamına katılım göstermesi oldukça önemlidir (Ulusoy ve Dilmaç, 2016: 69). Değerlerin öğrencilere aktarılması aşamasında yetişkinler tarafından resmi ya da gayri resmi yöntemler kullanılabilir. Davranışların doğrudan öğrencilere öğretilmesi noktasında ise eğitimciler devreye girmektedir. Davranışların öğretilmesi aşamasında uygulanması planlanan teknikler, açık bir şekilde tanımlanan ve ideal karakter gelişimini ifade eden davranışlardan oluşmaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2016: 70). Değerler eğitimi noktasında kullanılmakta olan telkin yaklaşımında, öğrencilere sunulmakta olan metinler ve akademik etkinlikler yardımı ile sınıf içerisinde değerlerin kazanılmasının sağlanmasına yönelik adımlar atılmaktadır. Bu süreç içerisinde

yaklaşımın genel hatlarına bağlı olarak ahlaki doktrinlere fazlası ile önem veren ve öğrencilerin model alması amacı ile hazırlanan videolar, biyografiler, hikayeler vb. materyaller olarak tercih edilmektedir. Değerlerin aktarılması aşamasında öğrenciler tarafından kazanılması beklenen değerler doğrudan ifade edilmektedir. Bu yönü ile değerler eğitimi öğrenmeyi odak noktasına alan davranışı kuram çerçevesinde gelişen ilkelerle paralellik göstermektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011: 16).

Telkin yolu ile değerlerin aktarılması yaklaşımı içerisinde takip edilmesi gereken birtakım işlem basamakları bulunmaktadır. Bu basamaklar aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Dilmaç vd., 2008: 36):

- Hangi değerlerin telkin edileceğinin belirlenmesi.
- Değerlerin düzeyinin belirlenmesi.
- Davranışsal olarak ortaya çıkan amaçların belirlenmesi.
- İdeal yöntemlerin tercih edilmesi.
- Seçilen yöntemlerin uygulanması.
- Ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi.

Yaklaşımın en etkili kullanımının sağlanması adına söz konusu basamakların mutlak suretle takip edilmesi gerekmektedir. Zira insanların tarihsel süreç içerisinde davranışlarının değiştirilebilmesi adına telkin yönteminden yararlanılmıştır. Yaklaşımın temelinde yer alan varsayım doğrultusunda, gerekli düzeyde gösterilmesi ve ifade edilmesi neticesinde bireylerin istenilen şekillerde davranmaya başlayacaklarına inanılmaktadır (Welton ve Mallan, 1999; Akbaş, 2004: 96). Uygulamanın kolaylığına da bağlı olarak değerler öğretiminde telkin yaklaşımı yoğun bir şekilde kullanılabilir.

Değer aktarımının doğrudan gerçekleştirilmesi gerektiği fikrini savunmakta olan Wilson, ahlak ve değer eğiti uygulamalarının farklı derslerde tartışılarak hayata geçirilemeyeceğini öne sürmektedir. Zira ahlak ve değer kavramlarının mutlak suretle tek başına ele alınması gerekmektedir. Wilson tarafından bu çerçevede bağımsız bir değer ve ahlak eğitimi programının uygulanması bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir. Bu programlarda ise

doğrudan öğretim yönteminin kullanılması gerekliliği öne sürülmüştür (Çileli, 1986' dan akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2016: 70). Yaklaşım genelinde çocukların önemli kişileri ya da yetişkinleri taklit edecekleri varsayılmaktadır. Bu durum kendi yaşamlarının şekillenmesinde de etkili olmaktadır. Çocuklar tarafından değerlerin kazanılması aşamasında aktarılması planlanan değerler ile ailelerinin sahip oldukları değerlerin benzer olması durumunda yaşamlarına uygulamaları çok daha kolay olmaktadır (Welton ve Mallan, 1981).

Okullarda yürütülmekte olan değerler eğitiminde telkin yönteminden sıklıkla yararlanılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, okul içerisinde arkadaşları ile sorunlar yaşamakta olan bir öğrenciye öğretmenler tarafından arkadaşlık, hoşgörü, sevgi gibi kavramlar üzerinden nasihatlerde bulunularak sorun çözülmeye çalışılmaktadır. Yine benzer bir şekilde öğrencilere vatan sevgisi değerinin aktarılması aşamasında geçmişte yaşanan zaferler, ataların vatanseverlikleri vb. aktarımlar telkin yolu ile sağlanmaktadır. Fakat süreç içerisinde telkin yönteminin kullanılması tek başına yeterli olamamaktadır. Süreç içerisinde karşılaşılan bu tarz aksaklıkların giderilmesi noktasında öğrencilerin daha fazla dikkatini çekeceği düşünülen görsel ya da işitsel unsurların kullanımına başvurulabilmektedir. Aileler tarafından da doğru kabul ettikleri değerlerin aktarılması aşamasında telkin yöntemine başvurulmaktadır. Ev ortamında ya da ev dışında çocuklar tarafından ebeveynler rol-model olarak kabul edilmekte ve ebeveynler tarafından bu bilinçle çocuklar arzu edilen davranışları benimsemeleri için yönlendirilmektedir. Çocuklar tarafından kazanılması istenen değerlerin kalıcı olması adına ise telkin yöntemine ek olarak çeşitli faaliyetlerin izlenmesi gerekmektedir.

Değer Açıklama – Belirginleştirme Yaklaşımı

Yaklaşımın tanınmasının arka planında Raths, Harmin ve Simon (1966) tarafından hazırlanmış olan “Değerler ve Eğitimi” (Values and Teaching” adlı eser yer almaktadır. Yaklaşım kapsamında dünya genelinde ortaya çıkan değişimlere paralel olarak yaşam tecrübelerinin ve temel değerlerinde etkilendiği varsayılmaktadır. Bunlara ek olarak bireyler tarafından değişimlerin ve değişim süreci içerisinde kişiliklerinde ortaya çıkan etkilerin mutlaka fark edilmesi gerekmektedir. Çocukların düşüncelerini ve duygularını aktarabilmesi adına kullanılan bir yöntem olarak değer açıklama yaklaşımından yararlanılmaktadır (Uysal, 2008). Çocuklar, değerler arasından özgürce kendilerine uygun oldukları değerleri seçmektedir. Bu süreç içerisinde tüm seçenekleri ve tercihleri neticesinde ortaya çıkması muhtemel sonuçları

değerlendirilmeleri adına imkan tanındıktan sonra seçimlerini yapmaları beklenmektedir. Bu durumda çocuklar tarafından tercih ettikleri değerlere paralel davranışlar sergilemeleri ve bu davranışların sonuçlarını fark etmelerini izin verilmektedir. Tercih etmiş oldukları ve uygulamaya geçtikleri davranışlar üzerinden değerlerin kalıcı olduğu temin edilmektedir. Bu süreç içerisinde değerler öğretimine devam edilmekte, davranışları ve ifadeleri arasında ortaya çıkan farkların giderilmesi noktasında düşünmeye sevk edilmektedir (Yiğittir ve Selahattin, 2012).

Harmin, Simon ve Raths (1966) tarafından değer açıklama yaklaşımı üç farklı formül üzerinden yapılandırılmıştır. Söz konusu formüllerin temelinde ise; seçme, davranma ve takdir etme yer almaktadır. Söz konusu adımların yapılandırılması sürecinde izlenmesi gereken yedi farklı kriter bulunmaktadır (akt. Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010):

Seçme:

- 1) Özgür bir şekilde, arzu edildiği kadar seçimin yapılmasıdır.
- 2) Ortaya çıkan alternatifler arasından seçimin yapılmasıdır.
- 3) Alternatiflerin tamamının değerlendirildikten sonra tercihin yapılmasıdır.

Takdir etme:

- 1) Yapılan tercihler neticesinde ortaya çıkan memnuniyet, değer vermektir.
- 2) Yapılan tercihin çevre tarafından onaylanmasına yönelik istekli davranışlar sergilenmesi neticesinde takdir edilmesidir.

Davranma:

- 1) Yapılan tercihlere uygun davranışlar sergileme,
- 2) Tercihlerin tekrar edilmesi neticesinde yaşam içerisindeki örneklerinin bulunmasıdır.

Değer Analizi Yaklaşımı

İnsanların mevcut becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak değerlerinin geliştirilmesine katkı sunabilmek adına kullanılmakta olan yaklaşımlar arasında değer analizi de yer almaktadır. Duygusal süreçlerden bağımsız bir şekilde değer analizi yaklaşımı çerçevesinde problemlere yönelik gerçekçi ve sistematik bir bakış açısı ile yaklaşılmaktadır. Yaklaşım genelinde öğrenciler tarafından öne sürülmekte olan görüşlerin çözüme yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumda değerlendirmeler öğrenciler tarafından yapılmakta ve bu doğrultuda sonuca ulaşılmaktadır (Naylor ve Diem, 1987).

Süreç içerisinde öğrencilerde söz konusu değerlerin kazanılmasının yaşam içerisinde de kendilerine kazanımlar sağlayacağı algısı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda söz konusu değerlere uygun davranışlar sergilemeye başlayacaklardır. Yaklaşım doğrultusunda kendisine ait olmayan bir nesneyi geri getirmiş olan öğrencinin içselleştirmiş olduğu değerın arka planında soyut bir nasihat yerine çok yönlü bir tartışmanın sonucu yer almaktadır. Böylece, tavsiye yaklaşımına kıyasla kalıcılığın çok daha fazla ön planda olduğu görülmektedir (Erdem ve Akman, 1998).

Değer analizi yaklaşımı ile öğrencilerin okul sınırları içerisinde ya da dışında sergileyecekleri davranışların şekillendirilmesi noktasında talimat ve tavsiyelerden yararlanmaya karşı çıkılmakta, bu alanda ortaya çıkan sorunların çözümünde bilimsel bilgilerin dayanak olarak kabul edilerek araştırma yöntemleri üzerinden analiz süreçlerinin işletilmesi gerektiği öne sürülmektedir. Burada ortaya çıkan temel amaç, öğrencilerin sistematik bir şekilde düşünmesi ve bilimsel araştırma yöntemlerini kullanmak sureti ile kendileri tarafından yapılacak analizler ile sonuca ulaşmasıdır. Bu durumda öğrencilerin kendi değerlerini kavramsallaştırmak sureti kavramsallaştırmalarına katkı sağlanmaktadır (Meydan, 2014).

Yaklaşım genelinde içeriğinde değer bulunan sorular ile birlikte sorunlar rasyonel bakış açıları çerçevesinde, duygular devre dışı bırakılarak çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durumda bilişsel süreçler üst düzey olarak tercih edilmektedir (Doğanay, 2006). Söz konusu yaklaşım Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu'nun çalışmaları neticesinde geliştirilmiştir. Bu süreç içerisinde izlenmekte olan temel amaç ise; öğrencilerin karşılaşmış oldukları değerler üzerinden sorunların tespit edilmesi sürecinde bilimsel yöntemlerden ve mantıksal düşünebilme becerilerinden yararlanmalarının sağlanmasıdır (Sarı, 2007).

Değer analizi yaklaşımı içerisinde, içeriğinde sosyal içeriklere sahip olaylara dair problem çözme yönteminde yer alan basamaklar takip edilerek ahlaki düşünebilme becerileri kazandırılmaktadır (Akbaş, 2004). Söz konusu kazanımın elde edilmesi noktasında yaklaşımın temelinde yer ilkeler çerçevesinde duygusallık olabildiğinde devre dışı tutularak rasyonel bir bakış açısı doğrultusunda alternatiflerin değerlendirilmesini ve mantık sınırları içerisinde titizlikle düzenin kurulmasını öngörmektedir. Bu durumda eleştirel yaklaşımlar geliştirebilme, problem çözebilme vb. bilişsel süreçlerin mutlak suretle işletilmesi gerekmektedir (Doğanay, 2011).

Ahlaki Gelişim – İkilem Tartışması Yaklaşımı

Söz konusu yaklaşımın temelinde Kohlberg ve Piaget tarafından yürütülmüş olan bilişsel değerlendirme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar alma süreçleri ile ilgili araştırmalar yer almaktadır (Fernandes, 1999'dan akt. Yazıcı, 2006: 10). Bu yaklaşımla birlikte değerler eğitiminin verilmesi noktasında farklı ahlaki ikilimler üzerinden karmaşık bir düşünce yapısı geliştirilerek öğrencilerin çözüm sürecini başlatmaları amaçlanmaktadır. Böylece öğrenciler değer yargılarının arka planında yer alan gerekçeleri tartışmakta ve nihayetinde bir sonuca ulaşmaktadır. Öğretmenler tarafından ise bu süreç içerisinde öğrencilerin sınıf içerisinde ahlaki ikilemlerle yüzleşebilmeleri adına çeşitli olayla ve ikilimler ortaya koyulmaktadır. Böylece sınıf içerisinde ortaya koyulan ikilemlerin ve çıkmazların çözüme kavuşturulması noktasında öğretmenler öğrencilerine destek olmaktadır. Yöntem genelinde öğrenciler bireysel olarak ya da gruplar halinde çalışmalar sürdürmekte, yeni fikirler öne sürerek ahlaki çözümlerin geliştirilmesine gayret etmektedir. Sonuç olarak, kazandırılması planlanan değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesi amaçlanmaktadır (Akbaş, 2008: 15). Genellikle uygulama kapsamında sınıf içerisinde oluşturulan küçük grupların tartışmalarından yararlanılmaktadır. Bu doğrultuda Armstrong ve Savage tarafından öne sürülen bir model bulunmaktadır (Gereken, 2018: 60):

- Öğrencilerin düzeyleri ile uyumlu ikilemler ortaya koyulmaktadır.
- Öğrencilerden, söz konusu ikilemlerle karşılaşmaları halinde sergileyecekleri davranışları ve nedenleri yazmaları istenmektedir.

- Öğrencilerin küçük gruplara ayrılması sonrasında yazmış oldukları nedenler üzerinden tartışmaları istenmektedir.
- Sınıf içerisinde öğretmen tarafından tüm görüşleri içermekte olan bir tartışma başlatılmaktadır.
- Tartışmanın sona ermesi ile birlikte öğrencilerden kendilerine uygun bulmadıkları davranışlarla ilgili olarak olumlu şeyler yazması istenmektedir.
- Öğrencilerin kendi düşüncelerinden bağımsız görüşlere dair düşünmesi istenmektedir.
- Sonuç olarak öğrenci yeniden kendi görüşlerini destekler nitelikte bir yazı hazırlamaktadır.

Yöntem genelinde izlenmekte olan temel amaç, öğrencilerin davranışlarının şekillenmesini sağlayacak ve onlara kılavuzluk edecek ahlaki ilkeleri içselleştirmesine yardımcı olmaktır. Öğrencilerin karar alma ve değerlendirme süreçlerinde izlenmekte olan basamaklar öğrencilerin ahlaki gelişimlerine yönelik öğretmenlerine bilgi aktarımı sağlanmaktadır. Bu durumda çözümden ziyade, çözüm süreçlerine giden yolların üzerinde durulmaktadır. Ancak, söz konusu yaklaşımın uygulanması noktasında birtakım olumsuzluklarla karşılaşılabilir. Bu sorunların temelinde zaman ve öğrencilerin sınıf içerisindeki etkileşimleri yer alabilmektedir. Lickona (1992) tarafından başarısızlıkların arka planında yer alan nedenler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Öğretmenler tarafından “en doğrusunu ben bilirim” yaklaşımının sergilenmesi,
- Öğretmenler tarafından erdem temelinde kendilerinin yer aldığını düşünmesi ve öğrencilerin ancak kendilerinin yönlendirmesi ile konuşmakta olan bireyler olarak görmesi,
- Farklı alternatiflerin rahatlıkla görülememesi ve zamana yayılması noktasında sorunların yaşanması.
- Farklı fikirlere sahip öğrencilerin fark edilememesi.
- Öğrencilerin kendisi tarafından doğru olarak kabul edilen düşünceleri öne süren öğrencileri liderleştirme eğilimi göstermesi.

Uygulamada izlenmekte olan sistem değerlendirildiğinde derslerin tamamında kullanılabilecek bir yöntem olabileceği görülmektedir. Fakat, uygulamayı yönetecek olan tarafından sunulmakta olan eğitim, yöntemin etkili bir şekilde sürdürülebilmesinde etkili olmaktadır. Öğrenciler tarafından benimsenmiş olan ahlaki yargıların ortaya çıkarılması adına ikilemlerin ön plana çıktığı hikayeler verilmektedir. Öğrenciler tarafından çözüm üretilmesi aşamasında duygudaşlık, akıl yürütme, sorgulama vb. becerilerin kullanılması yaklaşım doğrultusunda mutlaka saklanabilmektedir. Öğrenciler tarafından aktarılmakta olan cevaplar üzerinden öğretmenler öğrencilerinin gelişim seviyelerini tespit etmekte ve daha fazla gelişebilmeleri adına gerekli faaliyetleri planlamaktadır. Bu süreç içerisinde öğrencilerin yaşı ve düşünce düzeyine uygun olarak ahlaki tartışmaların belirlenmesi gerekmektedir (Uygun ve Dönmez, 2009).

Eylem / Davranış Öğrenme Yaklaşımı

Çocukların değerlerine dayanmakta davranışlar sergileyebilmesine olanak tanıyan bu yaklaşım, Newmann ve Jones tarafından ortaya koyulmuştur. Uygulamanın geliştirilmesinin arka planında yer alan amaç ise değerler eğitimi aşamasında, değerlerin belirginleştirilmesi ve değer analizi yaklaşımları içerisinde kullanılmakta olan metotlara ek olarak eğitimciler tarafından sürdürülmekte olan sınıf odaklı öğrenme uygulanmalarında odak noktasında toplumsal olanın yer aldığı uygulamaların ön plana çıkarılabilmesidir. Yaklaşım doğrultusunda öğrencilerin kendi değerlerine paralel davranışlar sergileyebilmesi adına uygun ortamın sağlanması gerekmektedir (Aydın ve Akyol Gürel, 2014: 90). Bu durumda, öğrencilere alternatiflerin gösterildiği, akabinde öğrenciler tarafından özgür bir şekilde seçimlerin gerçekleştirildiği ve seçimlerine uygun davranışlar sergilemek sureti ile kendilerini gerçekleştirdikleri bir süreç olarak tanımlanması mümkündür (Huitt, 2004, akt. Aladağ, 2009: 32).

Yaklaşımın genel prensiplerine bakıldığında öğrencilerin sınıf içerisinde ve dışında etkili olmaları gerekliliğine vurgu yapıldığı, aynı zamanda değerlerin belirginleştirilmesi ve değer analizi yaklaşımları için kullanılmakta olan yöntemlerin birçoğunun kullanıldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak okul ya da toplum içerisindeki bireysel ya da grup hareketleri üzerinden, bireyler arası iletişimin kullanılmasına olanak tanıyan ekip çalışmaları, bireysel

ilişkiler ve hareket projelerinde yer alan beceriler gibi yaklaşımın kendine özgü yöntemlerinin kullanıldığına da rastlanılmaktadır (Aladağ, 2009: 32).

Değerler Eğitiminin Amacı

Değerler eğitimi, çocukların psikolojik, bilişsel ve duygusal olarak gelişirken kendilerine ve topluma faydalı olan temel değerleri edinmelerini sağlamayı amaçlanmaktadır. Bu anlamda örtük program anlayışından uzak daha düzenli ve açık bir yapıya sahiptir. Değerler eğitimi, sorumluluğu, sevgiyi ve kişilik oluşumunu desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda girişimciliği, temel insani değerleri aktarmakta, kendisi ve başkalarıyla barışık insanlar yetiştirmekte ve etkili bir okul ortamı yaratmaktadır. Amacı toplumsal düzeni oluşturmak ve korumaktır. (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 15).

Çocuğun kişilik gelişimini beslemeyi amaçlayan değerler eğitimi, bağımsız bir ders değil, etkinlikleri içeren bir müfredat dahilinde, kantin, spor salonu, sınıflar ve koridorlar, bahçe gibi alanları da içine alan insani değerlerin yaşatıldığı mekanlarda da olmalıdır (Hökelekli, 2011: 281). Geleceğini garanti altına almak isteyen toplumlar, sağlıklı düşünen, hisseden ve bu doğrultu da davranan nesiller yetiştirmeye özen göstermelidirler (Aydın, 2011: 57). Değer eğitiminin amacı, bireyin sadece bilişsel süreçlerine hitap etmek değil aynı zamanda duyuşsal süreçlerine, gelişim basamaklarına uygun değerleri içerek şekilde bireye kendisi ve çevresiyle barışık bir eğitim alabilme imkanı sağlamaktır (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 34).

Değerlerin bireye ve topluma sağladığı faydalar bakımından önemi oldukça büyüktür. Değerlerin, davranışları düzenleme, topluma ayak uydurabilme ve kendini o topluma ait hissetme, kendini zarar verebilecek davranışlardan uzaklaştırma, manevi olarak iç huzurun sağlama gibi önemli katkılar sunmaktadır (Boydak, 2019: 19). Değerler eğitiminin, bireylerin daha kaliteli bir yaşama sahip olmalarını sağlamak, sahip oldukları şeylerden haz almalarına katkı sunmak ve toplumun mutluluğuna destek olmak gibi amaçları da vardır (Tokdemir, 2007: 32).

Toplumsal düzen ve barışın sağlanmasında değerler eğitimi önemli bir role sahiptir. Sosyal hayatın sorunsuz yürümesi için kural ve düzenlemelere uymak yeterli değildir, ancak ortak değerlerin, geleneklerin ve göreneklerin birleştirici etkisine sahip olmak gerekmektedir. Değerler eğitiminin asıl amacı insanlara bazı bilgileri aktarmak değil, insanların yaşamlarına

anlam kazandırmak, ruhsal dengeyi korumak, karakterini güçlendirmektir (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 15-16).

Değerler eğitiminde bir diğer amaç, bireye olumlu iletişim becerileri kazandırarak karşılaştığı zorlayıcı durumlar karşısında bireyin şiddete değil sorunun çözümüne odaklanmasını sağlamaktır. Değerler eğitiminde önemli yeri olan aile, okul gibi diğer sosyal kurumların değerler eğitiminden beklediği iki amaç vardır: Bireylerin sahip oldukları değerlerinin farkına varmasına yardımcı olmak, bireylerin değerler eğitimi yoluyla kendine ve topluma yararlı bireyler olarak yetişmesini sağlamaktır (Yılmaz, 2010).

Değerler eğitiminin birçok hedefinden biri de çocuğun en iyi yönlerini ortaya çıkarmaktır. Karakterinin tam gelişmesini sağlamak için; iyi bir insan olmasını sağlamak, bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak; bunun yanında güzel ahlak kazandırmak ve bunun devamlılığını sağlamak gerekmektedir. Bu nedenle çocuklara ahlaki ve ahlak dışı özellikler hakkında doğru bilgiler verilmeli ve güçlü görüşler oluşturulmalıdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 15). Değerler eğitiminin uzun vadeli amacı ise, dünyanın daha güvenli ve huzurlu hale gelmesinde katkısı olacak ahlaki, etik ve akademik becerileri bireylere kazandırmaktır (Altan, 2011).

Türk Eğitim Sisteminde Değerlerin Yeri ve Değerler Eğitiminin Türkiye’de Uygulanışı

Değerler eğitimi üzerinden Türkiye’de mevcut bulunan milli eğitim temel kanununun analiz edilmesi neticesinde ikinci madde kapsamında önemli noktaların altının çizildiği görülmektedir. Türk Milli Eğitim sisteminde izlenmekte olan genel amaçlar değerlendirildiğinde öncelikle öğrencilere birtakım değerlerin kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Ortaya çıkan amaçlar, öğrenciler tarafından edinilmesi gereken eğitsel değerler üzerinden genel bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Türkiye’de ilk kez 1995 senesinde UNESCO tarafından da desteklenen “Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)” adı verilen ve Birleşmiş Milletlerin 50. Yıldönümü kutlamaları çerçevesinde geliştirilen proje doğrultusunda değerler eğitimi uygulamaya koyulmuştur. Uluslararası düzeyde eğitimcilerin bir araya gelmesi neticesinde ortaya koyulmuş olan “Yaşayan Değerler Eğitimi” projesi kapsamında adalet, demokrasi, özgürlük vb. değerler, telkin yöntemi yerine temelinde etkinliklerin yer aldığı davranışlar üzerinden kazandırılmaya

çalışılmıştır. Bunlara ek olarak değerler eğitimine dair yaş grupları farklı olan öğretmenler ve öğrenciler için farklı materyaller kullanılmaktadır (Cihan, 2014: 433).

Değerler Eğitimi Projesi'nin temelinde Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve 18. Milli Eğitim Şurası yer almaktadır. Projenin okullarda uygulanmasına yönelik olarak ise iller için tespit edilmekte olan İl Proje Yürütme Kurulları, İlçe Proje Yürütme Kurulları ve Okul Proje Yürütme Kurulları sorumlu tutulmuştur. Değerler Eğitimi Programı zaman kısıtları olmaksızın, eğitim yılı içerisinde yayılmakta ve içeriğinde sınıf içi, okul içi ve aileye yönelik olarak düzenlenen etkinlikler yer almaktadır. İfade edilmekte olan etkinlikler, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde farklı branşlarda görev yapmakta olan eğitimcilerin, rehber öğretmenlerin, eğitim kurumlarının yöneticilerinin ve okul aile birliklerinin oluşturmuş olduğu "Değerler Eğitimi Komisyonu" tarafından yürütülmekte olan çalışmalar ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'nın önermekte olduğu faaliyet planı çerçevesinde hazırlanmaktadır (Cihan, 2014: 434).

Değerler Eğitiminde Öğretmenin Yeri

Okullar, çocuklar için ikinci aile kurumudur. Ebeveynler kadar, öğretmenlerde çocukların sevgisini ve saygısını harekete geçirmeli, kötü ve adaletsiz davranışlarla bu sevgi ve saygının zarar görmesine izin vermemeli, öğrenciler arasındaki iletişimin olumlu olmasına dikkat etmeli, nefrete neden olabilecek olayları önlemelidirler (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 45). Eğitim programının değerler eğitimi içermemesi, değer aktarımının yapılmadığı anlamına gelmemelidir. Çünkü öğretmenler sınıf ve okulda oluşturduğu kültür ortamı, neye önem verip neye önem vermediği, doğru yanlışa dair inançları öğrenciler için örtük olarak değer eğitimi oluşturmaktadır (Oğuz, 2012).

Değerler eğitiminin verimli bir şekilde verilebilmesi için öncelikle geleceğin öğretmenleri önce kendi ahlaki ve etik değerlerini oluşturmalı sonra da değerleri aktarmak için gerekli pedagojik eğitimi almalıdırlar (Altan, 2011). Öğretmenler değer aktarımında en önemli etkenlerden biridir ve pek çok değeri de bünyesinde barındırmalıdır. Öğretmenlik gibi kutsal bir meslek için en önemli değerlerden biri gönüllülüktür. Çünkü ders anlatmaktan ziyade ders dışı zamanlarda da vakit ayırma ve sosyal faaliyetlere katılma gibi durumlar gönüllülük esasına göre yapılmaktadır (Oğuz, 2012). Öğretmenler davranışlarıyla okulda ve sınıfta öğrencilere

model olmalıdırlar. Sorumluluk, temizlik ve dürüstlük gibi değerleri ders etkinliklerinde ve tavsiye ettiği okumalarda, davranışlarıyla bilinçli olarak iletmektedir (Şen, 2007: 15).

Öğrencilerin sadece bilişsel süreçlerine hitap ederek sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, ahlaki değerlere uyma, nezaket kurallarına uyma, insan ilişkilerine özen gösterme, paylaşma gibi konuları kapsayan eğitim programına ağırlık vermek değer öğretiminde eksik kalacaktır çünkü değerler yaşantı yoluyla öğrenilmektedir ve hayatın içinden uygulamalara ihtiyaç vardır. Sosyal çevreye sahip okullarda çocukların davranış ve tutumları çevreden aldıkları tepkiler ve değerlendirmelerle geliştirilmekte ve sınıfta oluşan ortak sosyal yapı çocukların değerlerinin gelişimine temel oluşturmakta ve öğretmenlerde öğrencilere sorumluluklar vererek, olumlu veya olumsuz pekiştireçler kullanarak öğrencilerin değer sistemlerinin gelişimine katkı sunmaktadırlar (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 50).

Okullarda değer aktarımının en önemli basamaklarından biri olan öğretmenlerin sahip olduğu değerler sistemi de öğrencilere değer kazandırmada önem arz etmektedir. Öğrencilere plan ve programda yer alan sevgi, saygı, doğruluk, dürüstlük, cesaret, vatanseverlik vb. değerler aktarımının sadece telkin yoluyla yapılması, öğrenmenin davranışlarında bu değerleri yansıtmaması değer aktarımını olumsuz etkilemektedir. Öğretmenler bilirler ki davranışlar sözlerden daha çok anlam ifade etmektedir. Bu nedenle değer aktarımı yapılırken öğretmenler söz ve davranışlarıyla da öğrencilerine rol model olmalı ve kendi değerleri ile okulun benimsediği değerleri bütünleştirebilmelidirler.

Öğretmen öğrencilere rol modeldir, söylediği ve yaptığı hemen her şey doğru kabul edilir. Çoğu durumda, öğrenci için ebeveyninden daha önemlidir. Bu nedenle öğretmenlerin okul içinde ve dışında toplumsal değerlere duyarlılığı öğrenciler için oldukça önemlidir (Özkan ve Soylu, 2014).

Sınıfta işlenen derslerde öğrencilerin değerlerle ilgili uygulama yapabileceği etkinliklere ve ödevlere yer vermelidirler. Öğretmenin davranışlarıyla örnek olması, farklı yaklaşımlarla değerleri sunması, öğrencileri desteklemesi ve teşvik etmesi, çeşitli etkinliklerde değerleri göstermesi vb. durumlar değerler eğitiminde öğretmenlerin önemini artırmaktadır. Öğretmenin kullandığı ifadeler, olaylar karşısındaki hal ve tavırları, kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri, öğretimde kullandığı ve kullanmadığı pekiştireçler değerleri aktarmada önemlidir (Özdaş, 2013: 49). Öğretmenler sahip oldukları değerleri öğrencilere zorla benimsettirmek

yerine hazırlanan programın istediği şekilde öğrencilerin seçim yapmalarına ve değerleri üzerinde düşünmelerine izin vermelidirler. Bunun için öğretmen eğitimlerinde duyuşsal alan ve değer öğretimi ile ilgili konulara özen gösterilmelidir (Tokdemir, 2007: 34).

Yapılan birçok araştırmada öğretmenlerin değer aktarımındaki önemini ortaya koymaktadır. Öğretmenler okul içinde ve dışında rol model olmaları, sınıfta ahlaki bir ortam oluşturmaları, değerleri resmi olarak sınıfta ve gayri resmi olarak sınıf dışında iletmeye yönelik uygulamalar geliştirmek için çeşitli yöntem ve teknikleri kullanmaları önem arz etmektedir (Oğuz, 2012). Öğretmenin kişisel değerleriyle okulun örgütsel değerleri arasında bir denge, bütünlük olmalıdır aksi halde okulda değerler öğretimi güçleşmektedir (Çavdar, 2009). Öğretmenlerin görevi öğrencilere yol göstermek, kılavuzluk yapmak, öğrencileri iyiye, doğruya, güzele ve arzu edilen davranışlara yönlendirmektir. Bu süreçte öğretmen daha yapıcı olmalı, adaletli, disiplinli, sevecen, güzel ahlaklı gibi bir model olmalı ve öğrencilerde var olan olumsuz, negatif ve istenmeyen söz ve davranışları örnek roller sergileyerek düzeltmelidir (Gözel, 2018: 68). Eğitimin amaçlarına uygun bireyler yetiştirebilmek için önce öğretmenin öğrencilere kazandırmayı amaçladığı değerleri, hedefleri kendisinin kazanmış olması ve uygun bir model olması gerekmektedir. Bu anlamda her eğitimcinin iyi bir model olma sorumluluğu vardır (Çavdar, 2009).

Değerlerin aktarılmasında büyük katkısı olan öğretmenlerin değerler eğitimini daha verimli bir şekilde yapabilmeleri için destek almaları gerekmektedir. Öğretmenlere, değerler eğitiminin daha verimli olabilmesi için çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama, eğitimde kullanılacak materyalleri etkin kullanma, öğrencilerin daha aktif olmalarını sağlama ve öğrenci başarısını belirlemede farklı yöntemler belirleme gibi farklı konularda konu alanı uzmanlar ve akademisyenlerin de katılımıyla seminerler ve hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Değerler eğitiminde değerlerle ilgili örnek öyküler, videolar, kitap ve cd' ler, drama, oyunlaştırma, sınıf dışı etkinlikler, örnek olay yöntemi, atasözleri ve özdeyişlerin analizi gibi uygulamalı etkinliklerin daha çok kullanılmasına dikkat edilmelidir (Yalar ve Yelken, 2011).

Değerler Eğitiminde Ailenin Yeri

Biyolojik ilişkiler neticesinde insan türünün devamlılığına katkı sunan, söz konusu ilişkilerin belirli kurallar çerçevesinde düzenlendiği, toplumsallaşma sürecinin ortaya çıkışında

yer alan, toplumsal sistem içerisinde maddi manevi zenginliklerin kuşaklar arasında aktarılmasını sağlayan, ekonomik, hukuksal, toplumsal ve psikolojik yönleri bulunan toplumsal birimler aile olarak ifade edilebilmektedir. Çocuklar dünyaya geldikleri anda kendilerini aile içerisinde bulmaktadır. Bu durumda aile çocukların psikolojik, duygusal, bakım, gelişim ve değer kazanımı gibi gereksinimlerinin karşılanması noktasında birincil çevresini oluşturmaktadır. Çocukların değerler eğitimi de öncelikle aile içerisinde başlamaktadır. Aile tarafından verilen değerler eğitimi neticesinde çocukların kişisel gelişimlerinin, toplumsallaşmalarının ve değerlerin oluşumunun temelleri atılmaktadır. İçerisinde değer unsurlarının da yer aldığı kültürel aktarım sürecinde ilk olarak aile, sonrasında ise belirli bir sistem içerisinde eğitim kurumları ve nihayetinde çocukların yakın ve uzak çevreleri yer almaktadır. Bu durum ile ilgili olarak Gökalp; çocukların dünyaya gelmeleri ile birlikte dini, ahlaki, estetik, ekonomik vb. değerlerinin olmadığını, süreç içerisinde üyesi oldukları milletin kültürel değerleri üzerinden gelişim gösterdiklerini ifade etmiştir (Aydın ve Akyol Gürler, 2012: 27).

Çocukların doğru ve yanlış olana dair algıları ya da temel düşünceleri ile birlikte ortaya çıkan tutumlarının belirlenmesi öncelikle aile içerisinde başlamaktadır. Öyle ki Lickona tarafından anne ve babalar, en temel değer aktarıcıları olarak ifade edilmektedir. Ebeveynler, ahlak eğitimi noktasında en etkili kişiler olarak ön plana çıkmaktadır (Yaşaroğlu, 2018).

Aile üyelerinin kendi arasında kurmuş olduğu içten etkileşim süreci kapsamında çocukların manevi ve ruhsal gereksinimlerinin karşılanması, maddi gereksinimlerinin karşılanması kadar önem arz etmektedir. Öyle ki, bu süreç içerisinde mutlaka değerler eğitimi gerçekleşmekte ve aile bireyleri bu aşamada oldukça etkili olmaktadır. Çocuklar için özellikle ebeveynlerin rol model olarak kabul edilmesi nedeni ile anne ve babaların değerleri, tutumları ve davranışları çocukların yaşamlarında oldukça önemli bir yer edinmektedir. Bunlara ek olarak ebeveynler tarafından aile içerisinde belirlenmekte olan kurallar çocukların karakter ve değer gelişiminde belirleyici olmaktadır. Aile bireyleri çocuklarda edinmiş oldukları yeri, onlara doğruluğu, güzelliği fark ettirebilmek için etkili bir şekilde kullanmakta ve bu sayede çocukların söz konusu değerleri yaşamında uygulayarak kendisini korumasına destek olmaktadır. Çocuklar, edinimleri neticesinde kendisini yönetebilecek becerilere sahip oluncaya dek ailenin değerlerine bağlı olarak yaşamını sürdürmektedir. Buna karşılık, çocuklar kendi edinimleri doğrultusunda yaşamını sürdürmeye başladığında dair ailesi tarafından belirlenmiş olan kuralları ve ailesinin sahip olduğu değerleri önemli bir yol gösterici olarak kabul etme

eğilimindedir. Zira değerler bireyler tarafından içselleştirildiğinde dahi zaman içerisinde birtakım değişikliklere uğrayabilmektedir. Toplumsal gelişimin hızlı bir değişim içerisinde olması, ailelerin yol gösterici olma sorumlulukları önünde önemli bir engel teşkil etmeye başlamıştır. Gelinen noktada aileler çocuklarını yönlendirebilmek için neler yapması gerektiği hakkında önemli bir belirsizlik içerisinde yer almaktadır. Öyle ki, çocukların ahlaki gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde sağlanması ve söz konusu değerlerin kalıcı hale gelebilmesi için aile ve toplumun tamamlayıcılık özelliklerinin etkili bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Günümüzde ise söz konusu tamamlayıcılığın etkin bir kullanımına rastlanamamaktadır (Gürhan, 2017: 31).

Bireylerin değerleri hangi koşullar altında algılamaya başladıklarını fark etmeleri ile birlikte, değerlerin bilişsel yöntemler üzerinden oluşturulması eğilimi çok daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte değerlerin kalıcı olması ve devamlılık arz etmesi çok daha mümkün hale gelmektedir. Gelenek ve göreneklere bağlı olarak ortaya çıkan değerler ise çocukluk dönemlerinde birlikte paylaşılması neticesinde içselleştirilmektedir. Bu süreç içerisinde ailelerin değer yargılarını çocuklarına aktarmaları aşamasında baskıcı yöntemlere başvurmaması ve çocukların kendi değerlerinden oluşan yapılarına saygı göstermeleri gerekmektedir. Bu durumda çocukların sevgi ve saygı sınırları dahilinde kendi değerlerini özgürce seçebilecekleri bir ortamda yetiştirilmesi gerekmektedir. Değerlerin seçimi sürecinde izlenmekte olan temel amaç, çocukların farklı alternatifler arasından seçimlerini gerçekleştirerek kendi ahlaki yargı sistemlerini oluşturmalarına olanak tanınması ve bu doğrultuda özgürlük sınırlarına müdahale etmeden kendilerini yönlendirebilmektir. Bu süreç içerisinde çocukların geliştirmiş oldukları değer sistemi ile ailenin sahip olduğu değerler arasında uyumsuzluk olması durumunda birtakım çatışmalar ve olumsuzluklar ortaya çıkabilmektedir. Öyle ki, söz konusu çatışma çocukların karakter gelişimleri üzerinde de birtakım olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2016: 84).

Çocuklara değer aktarımlarının sağlanması noktasında aile üyelerinin rol model olması oldukça önemli bir yere sahiptir. Öyle ki, değerlerin çocuklar tarafından benimsenmesi adına zorlamalardan ziyade rol model olma anlayışının izlenmesi çok daha etkili olabilmektedir. Bu durumda çocuklara uygun değerlerin rol model olarak aktarılması gerekmektedir. Zira, çocuklar kendilerine söylenenlerden ziyade gösterilenlerden etkilenmektedir. Sürecin genel hatları ile sağlıklı sürdürülebilmesi adına ise mutlaka sevgi ve saygı ortamının sağlanması ve çocukların kendilerine has değerler geliştirebilmesi gerekmektedir.

Değerler Eğitiminde Okulun Yeri

Yirminci yüzyılın ilk yarısında okullarda ahlakın nasıl kazandırılacağına ilişkin iki farklı görüş vardır. Bunlardan ilkinde göre, okullarda, toplumsal değerler hakkında direk eğitim vermek, ikinci ise çocuk doğduktan sonra büyüyüp gelişmekteyken arkadaşları ve sosyal çevresiyle ilişkilerinin daha etkili hale getirilmesidir. Bu ikinci anlayışa göre okullarda özellikle iş birliğine dayalı etkinliklere yer verilmesi, öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara birlikte çözüm araması, birlikte kararlar alması ve bu kararları uygulama alışkanlığı kazanması gibi faaliyetler okulların hedefleri arasında yer almalıdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 47).

Eğitim kurumları, bireylerin ve toplumun değerler sisteminin ve sahip olduğu kültürün korunmasında, değiştirilmesinde ve aktarılmasında en etkili araçtır (Yılmaz, 2006). Değerler eğitiminin göreceli olmasının yanında yol gösterici özelliğinin olduğu da gözden kaçmamalıdır. Okulların benimsemiş olduğu değerleri, bireylerin savunma, koruma ve geliştirme konusunda sorumlulukları vardır. Değerler eğitimi sevgi, saygı, dürüstlük gibi bazı evrensel değerleri bireylerin anlamalarına, hayatlarını bu değerlere göre yönlendirmelerine yardımcı olacağı için okulda temel değerlerin öğretilmesi önemlidir (Altan, 2011).

Sosyal değişimlere ek olarak ailenin olumlu davranış kazandırmada öneminin kaybolması ve medyanın değer aktarımına gereken önemi vermemesi (Akpınar ve Özdaş, 2013), çocuğun ailede değerler eğitimini yeterince almaması ve dini kurumlar ile ibadethanelerin hayatlarında az yer alması değerlerin aktarımı konusunda okula önemli görevler yüklemektedir (Hökelekli, 2011: 290). Çocuğun değerleri öğrenmesinde ilk sırada sosyalleşme yer almaktadır. Çocuk kendi iç dünyasıyla sosyalleşme sürecinde öğrendikleri arasında bir bağ kurabilmesi için düşünme becerilerini geliştirmesi gerekmektedir burada da eğitsel bakış açısıyla düşünen yetişkinlere ihtiyaç duymaktadır (Cihan, 2014).

Ailede ve okulda bireye kazandırılan değerler bireyin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır (Çağlayan, 2018). Bireylerin aile, çevre, okul, vb. ortamlarda öğrendikleri toplumsal değerler bireylerin davranışlarına da yansır. Bireylerin değerlerle ilk karşılaştığı yer olan aileden sonra içinde bulunduğu çevre ve okul, bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir. Okullar bireylere değerlerin planlı bir şekilde aktarıldığı kurumlardır (Özkan, 2010).

Okula gelen bireyler daha önceki yıllarda ailelerinin aktardığı değerlerle donatılmış olurlardı. Günümüzde genç nesle değer aktarımında bulunmayan aileler söz konusu olduğundan okullarda verilen planlı, programlı, sistemli eğitimle değer öğretimi sağlanmaktadır. Bunun için farklı ve etkili öğretim yöntem ve tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır (Gereken, 2018). Okullarda öğrencilere iletilecek değerler, öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varmalarına yardımcı olacak şekilde geleneksel yöntemler veya değer açıklayıcı yaklaşımlar kullanılarak yapılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin sahip oldukları değerleri anlamak ve sahip olduğu değerlerinin sistematik analizini yapmak amacıyla değer çözümlemesi yaklaşımları da kullanılmaktadır (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 67).

Okul toplumun bir parçası olarak toplumda var olanları içinde barındıran bir kurumdur. Okullar hem örgütsel değeri hem de içinde bulunduğu toplumun değerini bütünleştiren bir kurum olarak, öğrencilerin yeni değerler edinmelerine ve pozitif değerleri benimsemelerine yardımcı olmada önemli bir rol oynamaktadır (Tokdemir, 2007: 34). Okulun benimsemiş olduğu kurumsal değerler, okulda karşılaşılan problemlerin çözümünde ve öğretmenlerin davranışlarında önemlidir. Okulda paylaşılan ortak değerler, eğitim öğretime ilişkin ortak bir anlayışın oluşmasını sağlamakta, öğretmenlerin davranışlarını etkilemekte ve okulun etkililiğini artırmaktadır (Çavdar, 2009). Eğitim kurumlarının amaçları arasında vatansever, düzenli, sağlıklı, temiz, yaratıcı, girişimci olmak gibi birçok değer olduğu görülmektedir. Eğitim kurumları değerlerle, öğrencilere neyin önemli ve arzu edilir olduğu ve nasıl yaşamaları gerektiği konusunda rehberlik etmektedir (Akbaş, 2008). Okullar, çocuğun kişiliğini olumlu yönde etkileyen, formal ya da informal yollarla değer katan, öğrencileri hayata hazırlayan, ahlaki gelişimlerine katkı sağlayan kurumlardır. Bu yüzden bireylerin belirli değerlerin farkına vararak onları benimsemesi, yeni değerler üretmesi, değerleri içselleştirerek davranışa dönüştürebilmesi verilen eğitim ve eğiticinin sorumluluğundadır (Cihan, 2014: 435).

Okullarda değerler kapsamlı bir kavram olarak ele alınmakta ve duyuşsal alanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Değerler eğitimi, toplumun değer yargılarını yaşatma, sevgi, kişilik oluşumu gibi birçok konuyu içermektedir (Tokdemir, 2007: 34). Okullar, değerleri öğrenme ve uygulama fırsatı olan öğrenme alanlarıdır. Bireylerin ve toplumların da değerleri olduğu gibi okulların da değerleri vardır ve bu değerler içinde bulunduğu çevreden de beslenir.

Belli değerlerle yaşamlarını sürdüren bireylerin değer algıları, okul ve toplumla birlikte şekillenmektedir (Turan ve Aktan, 2008). Ailenin, toplumun ve okulların en önemli

görevlerinden biri de temel insani değerleri kazanmış bireyleri yetiştirebilmektir. Bu düşünceden hareketle okulların iki amacından bahsedilmektedir (Ekşi, 2003:79).

- Bilişsel alanda yer alan, akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirebilmek
- Duyuşsal alanda yer alan temel insani değerleri kazandırabilmektir

Değerler eğitiminde hedef kitlenin çocuklar ve gençler olması okullarda verilen değerler eğitiminin önemini bir kez daha artırmaktadır. Genç nesillerde değer kaybının yaşanmasının temel nedeni; gençlerin erken yaşta telefon, tablet vb. ile karşı karşıya kalmalarıdır. Ayrıca internetin uzaktaki insanlarla iletişim kurmalarını sağlaması, ailelerinin sağladığı olanakların farkında olmamaları, sorumluluk almamaları, disiplinsiz bir şekilde yetişmeleri ve hayattan bir beklentilerinin olmaması gibi durumlar sayılmaktadır (Gereken, 2018: 43).

Okullarda değerler eğitiminin verilmesi daha sağlıklı nesillerin yetiştirilebilmesi için son derece önemlidir. Okul ders programlarında doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yer alan değerler, bireylere doğru ve yanlış davranışlardan hangisine yönelmesi gerektiği konusunda farkındalık kazandırmaktadır. Öğrencilerin bulunduğu alanlar olan sınıflar, koridorlar, okul bahçesi, öğrencilerin okuldaki diğer personellerle ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü örtük programı oluşturmaktadır. Örtük program; okullarda değerlerin yaşaması, varlığını sürdürmesi ve devam ettirilmesinde önemli bir role sahiptir. Okullarda öğrencilerin sahip olduğu değer sistemlerini değiştirmeye çalışmak yerine, tutum ve değerleri açıklığa kavuşturma, inceleme, diğerlerinin değer ve tutumlarına saygı gösterme öğretilmelidir (Tokdemir, 2007: 35). Yeni ilköğretim programlarında yapılandırmacı anlayışının benimsenmesiyle, öğrencilere kendi deneyimleriyle bilgilerini geliştirme fırsatı verilmiştir. Bilginin kültürden, çevreden, gelenekler ve değerlerden bağımsız olmadığını vurgulanmıştır. Bu gelişmelerle öğrenciler değerler öğretiminde de öğrencileri aktif hale getirmiştir (Akbaş, 2008). Değerler, toplumlar arasında, okuldan okula ve bireyden bireye farklılık gösterdiği için, okullar kendi değerlerini oluştururken bu örgütlerden yararlanabilecek yapıda esnek olmalıdır. Böylece öğrenciler kendi değerlerini önemserken içinde bulunduğu çevrenin ve bağlı olduğu okulun değerlerine de yabancılaşmamaktadır (Turan ve Aktan, 2008).

Okullar kendi değer yapılarını oluştururken içinde buldukları toplumun benimsediği değerlerle örtüşebilecek değerler seçmelidir. Birey ailesinden, toplumdan aldığı değer

yargılarını okullarda geliştirebilmekte, bütünleştirebilmekte, yeni değerler oluşturmakta ya da sahip olduğu değerleri değiştirebilmektedir. Fakat okulların benimsediği değer yargıları toplumun değerler sistemi ile bütünleşmediğinde çocuklar farklı değer yargıları arasında bocalamakta, değerlere yabancılaşabilmektedir. Değerler aktarılırken belirli bir plan ve program çerçevesinde aktarılmalıdır ki amacına ulaşabilsin. Şüphesiz ki değerlerin bir plan dahilinde aktarıldığı en önemli yerler okullardır. Okulların benimsediği değerler, personellerin tutum ve davranışları, öğretmenlerin iletişimi ve öğrencilere yansıttığı davranışlar, okul ve sınıf iklimi, derslerde öğrencilere verilen değerler, okulların değerler eğitiminde kullandığı formal ve informal öğretim yollarıdır.

Çocuk okula başlamış olsa da ailesinin benimsemiş olduğu değerler, inançlar çocuğun üzerindeki etkisini devam ettirmektedir bu yüzden okul aile arasında iş birliği olmalıdır. Ailede başlayan değerler eğitimini sistemli bir şekilde devam ettirebilmek ve gerçekleştirebilmek için eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir.

Eğitim kurumları sayesinde değerler eğitimi okullarla sınırlı kalmamakta, öğrenciler sayesinde sokaklara, evlere; ebeveynler sayesinde kendi çalıştıkları kurumlara kadar genişlemektedir. Okulda bilişsel yönü yüksek bireyler yetiştirilirken aynı zamanda ahlaklı, dürüst, saygılı, vatansever, hoşgörülü, sağlıklı, sevgi dolu ve kendine güvenen bireyler yetiştirilmektedir (Gerekten, 2018). Okuldaki yönetim anlayışının değerlere dayalı olması ve insanları ortak değerler etrafında toplanması, okulun amaçlarına ulaşabilmesi için gereklidir (Çavdar, 2009).

Aile, toplum ve okulların en önemli hedefi değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Bu nedenle okulun amacı, temel değerleri kazanan, akademik olarak başarılı kişilikler yetiştirmektir (Ekşi, 2003). Okulda değerler eğitiminin amaçlarından biri de öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve uyumlu bir kişilik yaratmaktır. Bu amaç aslında eğitimin en temel amacıdır. Diğer bir amaç ise tüm öğrencileri ilgi ve yeteneklerine göre eğitimler vererek hayata ve ileri sınıflara hazırlamaktır. Öte yandan, iyi insan, iyi vatandaş olmak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış, alışkanlıkların kazandırılmasıdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2020: 51).

Okulun en önemli görevlerinden biri öğrencilere insanlar arasındaki ilişkilere bağlı olarak geliştirilen kuralları, düzenlemeleri ve güveni, nasıl kazandırabileceğinin yollarını aramaktır. Bundan dolayı, okullar, daha fazla katılımın teşvik edildiği, desteklendiği yerler

olmak zorundadır (Çavdar, 2009). Okullar, sosyal değerlerin öğretildiği, öğrenci ve öğretmenler için güven ve sevginin egemen olduğu, yenilikleri rahatça uygulayabilecekleri, öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri ve yaşamı bir bütün olarak algılayabilecekleri öğrenme ortamları olmalıdır (Turan ve Aktan, 2008).

Okullarda değerler eğitime önem verildiğinden değerleri bireylere aktaracak çalışmalara da yer verilmektedir. Toplum için önemli olan değerlerin erken bir aşamada tanıtılması, bu değerlerin hayatımızda eylem haline gelmesi için gereklidir. Bireyler aktarılan değerleri içselleştirebilmek için arkadaşlarıyla etkileşime girerse değerler daha kalıcı olmaktadır. Ancak değerler eğitimi bilişsel bilgiler gibi sadece okunarak, anlatılarak kazandırılmaz, mutlaka uygulama yapılması gerekmektedir (Gereken, 2018). Okullar uygulama yapılabilecek en önemli alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Okullar içinde bulunan sınıf, bahçe gibi etkileşim alanları öğrenciler için sosyalleşme ortamı sunmaktadır (Turan ve Altan, 2008). Bireylere verilen eğitimle sadece bilişsel ve psikomotor kazanımlar aktarıldığında değer, tutum vb. gibi duyuşsal kazanımlar eksik kalacak dolayısıyla sosyal uyumun ve ortak gayelerin oluşturulması zorlaşacaktır. Bu durum okullarımızda sistematik ve planlı değerler eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun sağlanabilmesi için öğretmenlerin değerlerle ilgili konuları özümsemesi ile mümkündür (Yazıcı, 2006).

Değerler Eğitiminde 10 Kök Değer

Değerler eğitime yönelik ilk önemli adım 13-17 Kasım 2006 tarihlerinde düzenlenen 17. Milli Eğitim Şurası kapsamında “ulusal ve evrensel temel değerlerin dikkate alınması” ifadesine odaklanmak sureti ile atılmıştır (MEB, 2006). 1-5 Kasım 2010 tarihlerinde düzenlenmiş olan 18. Milli Eğitim Şurası kapsamında ise 2023 Vizyonu üzerinden hareket etmek sureti ile değerler eğitiminin okul öncesi dönem itibari ile başlanması kaydı ile yaygın eğitime de adapte edilerek eğitim-öğretim programlarının tüm kademelerinde, derslerin ve okul türünün her noktasında yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu durumda, öğrencilerin akademik başarılarına ek olarak değerlerin ortaya çıkışında oldukça önemli bir yer edinmiş olan sosyal, duygusal ve ruhsal gelişimine yönelik adımların atılması önerilmiştir (MEB, 2010). 2017 senesinin Temmuz ayına geldiğinde ise Milli Eğitim Bakanlığı eğitim ve öğretim felsefesinde önemli değişimler yaşanmıştır. Değişen felsefenin arka planında, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında müfredatın geliştirilmesine, yenilenmesine ve güncellenmesine yönelik

çalışmalar tamamlanmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılının başında itibaren ise bu çalışmalar sistemli bir şekilde ileriye götürülmüş, 51 bu doğrultuda müfredat kapsamında oldukça geniş ölçekli bir yenileme sürecine geçilmiştir (MEB, 2017: 3).

18 Temmuz 2017 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” şeklinde adlandırılan bir bildiri yayınlanmış ve bu doğrultuda “Değerler Eğitimi” kapsamında yer alan on kök değere yer verilmiştir. Söz konusu değerler ise şu şekilde aktarılmıştır (Topal, 2019: 248):

- 1) **Adalet:** Adil yaklaşımlar sergileme, paylaşma ve eşit davranma
- 2) **Dostluk:** Yardımlaşma, güven duyma, vefalı ve sadık olma
- 3) **Dürüstlük:** Doğru sözlü, açık, güvenilir olma, verilen sözlerin tutulması, etik davranma, anlaşılır olma
- 4) **Öz denetim:** Davranışların sorumluluğunu üstlenme, öz güvenli olma, davranışların kontrol edilmesi
- 5) **Sabır:** Tahammül edebilme ve azimli olmak
- 6) **Saygı:** Diğerlerine kendine davranılmasını istediğin gibi davranabilme, başkalarının kişilik özelliklerine saygı duyma, alçakgönüllülük
- 7) **Sevgi:** Fedakar olma, ailenin birliğine değer verme
- 8) **Sorumluluk:** Vatana, aileye, çevreye ve kendine karşı sorumlu olmak
- 9) **Vatanseverlik:** Kural ve kanunlara uygun hareket etme, doğaya ve tarihsel mirasa karşı duyarlılık, çalışkan olma, toplumun önemsenmesi ve dayanışma
- 10) **Yardımseverlik:** Fedakar olma, merhamet gösterme, misafirlik, cömertlik, paylaşmak

Eğitim kurumları tarafından belirlenen hedeflere bakıldığında birçoğunun kapsamında; yardımseverlik, fedakarlık, adaletli olmak, üretici olmak, vatansever olmak, sağlıklı yaşamak,

düzenli olmak, yaratıcılık ve girişimcilik gibi değerlerin yer aldığı gözlenmektedir. Eğitim süreçleri ile ortaya çıkan bir diğer temel amaç ise belirli değerlerin önemine yönelik öğrencilerde bir farkındalığın oluşturulmasıdır. Bu amaç çerçevesinde eğitim kurumları ve bu kurumlarda görev yapmakta olan öğretmenler, öğrencilerine yol göstermektedir. Bu durumun duyuşsal bir eğitim süreci olarak değerlendirilmesi mümkündür. Öyle ki, eğitim kurumları var olduğu sürece duyuşsal eğitimin devam edeceği ifade edilebilmektedir. Zira eğitim kurumlarında sosyal bir düzenin düzensizlik halinden, bilginin ise bilgisizlikten çok daha önemli ve değerli olduğu kabulü ile hareket edilmektedir.

Bu noktadan yola çıkıldığında geliştirilen yeni müfredat kapsamında yer alan on kök değer çerçevesinde;

- Eğitimin bütünsel olarak ele alınması durumunda değer eğitiminin nihai amaç haline geldiği, farklı bir müfredat ya da alan üzerinden aktarılmaması gerektiği, bu nedenle eğitim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenler tarafından değerler eğitiminin müfredatın tamamlayıcı bir unsuru olarak kabul edilerek, doğru yaklaşımlar üzerinden öğrencilere aktarılması,
- Müfredat kapsamında yer alan lafızlardan ziyade değerlerin okul içinde ya da dışında öğrencilere pratik olarak kazandırılması amacı ile uygun etkinliklerin düzenlenmesi ve ortamın oluşturulması,
- Aktarılmakta olan değerlerin öğrenciler tarafından anlamlandırılması ve zihinlerinde kalıcı bir yer edinmesi adına ortaya çıkan edinimlerin içeriklerle ilişkilendirilmek sureti ile doğrudan konu anlatımları yerine akıl yürütme, araştırma, ilişki kurma, değerlendirme, rol oynama, yorum yapma vb. etkinlikler kullanılarak aktarılması,
- Sınıf ortamının oluşturulması aşamasında öğrencilerin kendilerini güvende hissetmelerinin sağlanması, destekletici, toplum bilincinin gelişmesine katkı sağlayan, karşılıklı sevgi ve saygının hakim olduğu bir yaklaşımın benimsenmesi.

Değerlerin aktarılmasında yalnızca eğitim kurumlarının sınırları içerisinde kalınmaması, süreç içerisinde kurumlar ve aileler arasında etkili bir iş birliğinin sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölüm bu araştırmanın modelini, veri toplama araçlarını, verilerin analizinde izlenen yolu açıklar ve ortaya çıkan bulguların nasıl raporlaştırıldığına dair bilgileri içermektedir.

Araştırmanın Modeli

Tez kapsamında; sosyo-demografik form ile birlikte değerler eğitime yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırma nicel bir araştırmadır. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür (Arslan, 2012). Literatür taraması yapılarak kaynakların okunması ve analizi, tez metnine aktarımı gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara sosyo-demografik form ve Yaşaroğlu (2014)'na ait "Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği" uygulanmıştır.

Bu tezde tarama araştırmalarından genel tarama modeli kullanılmıştır.

Tarama modelleri, günümüzde ya da geçmişte var olan bir olgunun, var olduğu hali ile betimlenebilmesini açıklayan araştırma yaklaşımlarıdır (Yaşaroğlu, 2014: 127). Bu bağlamda araştırmaya konu olan nesne, birey ya da olay kendine has koşullar içerisinde ve olduğu biçimi ile tanımlanmaya çalışılmaktadır (Karasar, 2005: 77). Bu yönü ile bakıldığında bu tez, eğitimcilerin değerler eğitime yönelik tutumunu değerlendirmeye yönelik olduğu için tarama modelindedir.

Evren ve Örneklem

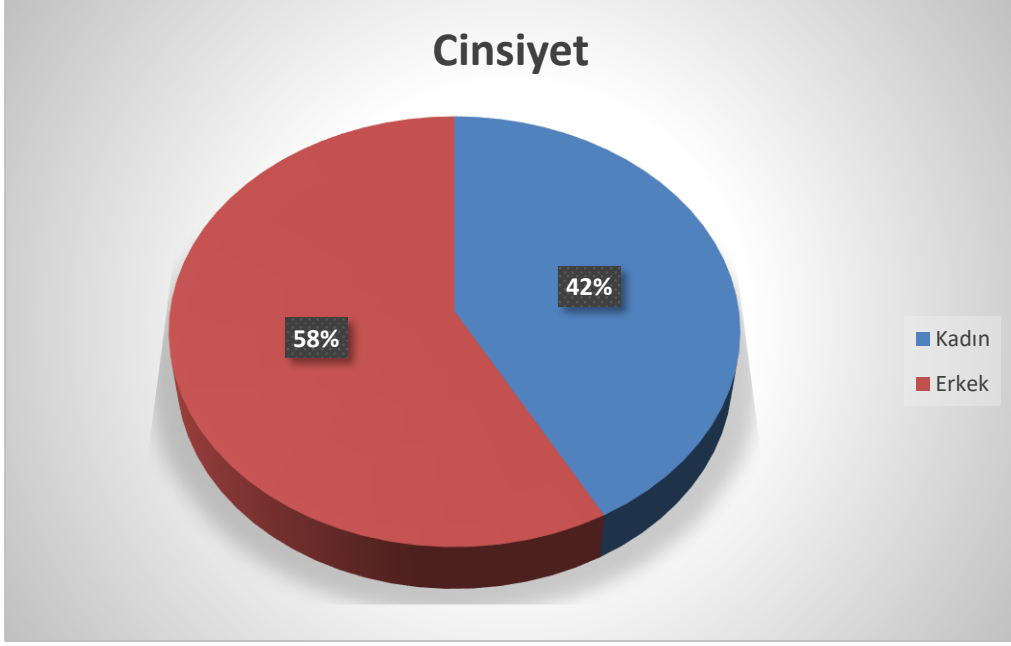
Bu tezin evreninde KKTC içindeki okul öncesi öğretmenler yer almaktadır. Bu doğrultuda KKTC genelindeki okul öncesi eğitim veren 35 eğitim kurumunda çalışan 140 öğretmen arasından gönüllü olarak rastgele metot ile seçilen 50 okul öncesi öğretmenine ölçek uygulanmıştır. Rastgele metot da tüm birimler seçimde eşit şansa sahiptir. Uygulamada bütün birimler listelenir ve listeden rastgele birimler seçilir.

Bu doğrultuda eğitimcilerin değerler eğitimine yönelik tutumunun, demografik özellikler bakımından farklılık göstermesi durumunun analiz sonuçları incelenmiştir. Burada 50 eğitimcinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, bu okuldaki çalışma süresi ve toplam çalışma süresinin dağılımı ve değerler eğitimi tutumlarına yönelik dağılımlarına yer verilmiştir.

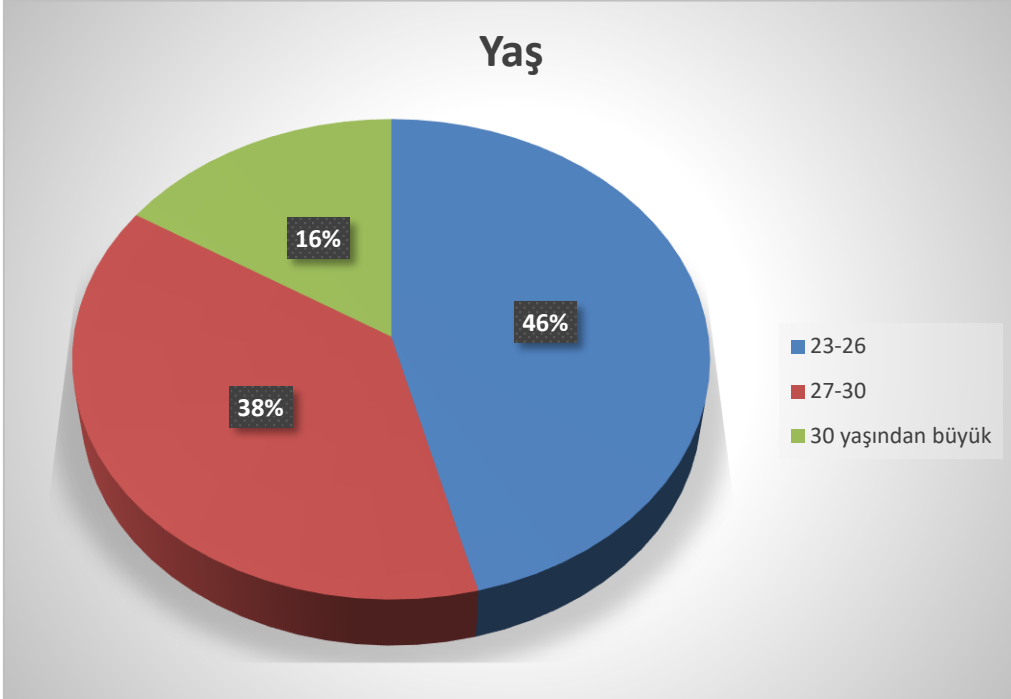
Tablo 2. Demografik Özelliklere Yönelik Dağılım

		n	%
Cinsiyet	Kadın	21	42,0
	Erkek	29	58,0
Yaş	23-26	23	46,0
	27-30	19	38,0
	30 yaşından büyük	8	16,0
Eğitim durumu	Lisans	45	90,0
	Lisansüstü	5	10,0
Bu okuldaki çalışma süresi	2 yıl ve daha az	30	60,0
	3 yıl ve daha fazla	20	40,0
Toplam çalışma süreniz	4 yıl ve daha az	30	60,0
	5 yıl ve daha fazla	20	40,0

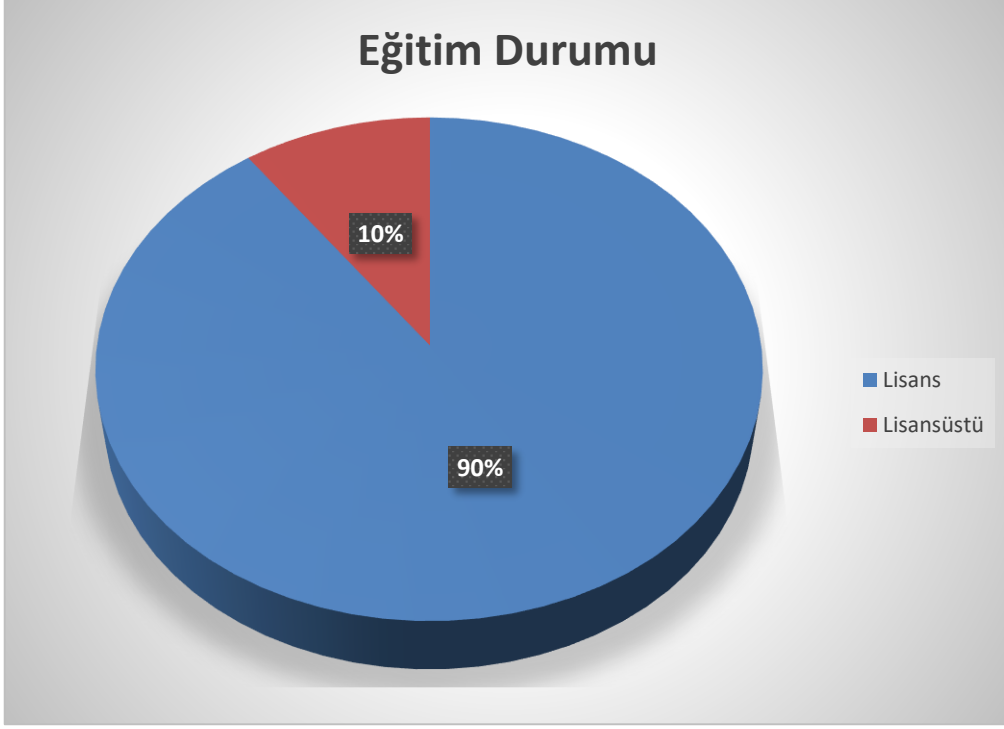
Analiz sonuçlarına göre 50 eğitimcinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, bu okulda çalışma süresi ve toplam çalışma süresi incelenmiştir. Sonuçların grafik gösterimi aşağıdaki gibidir.

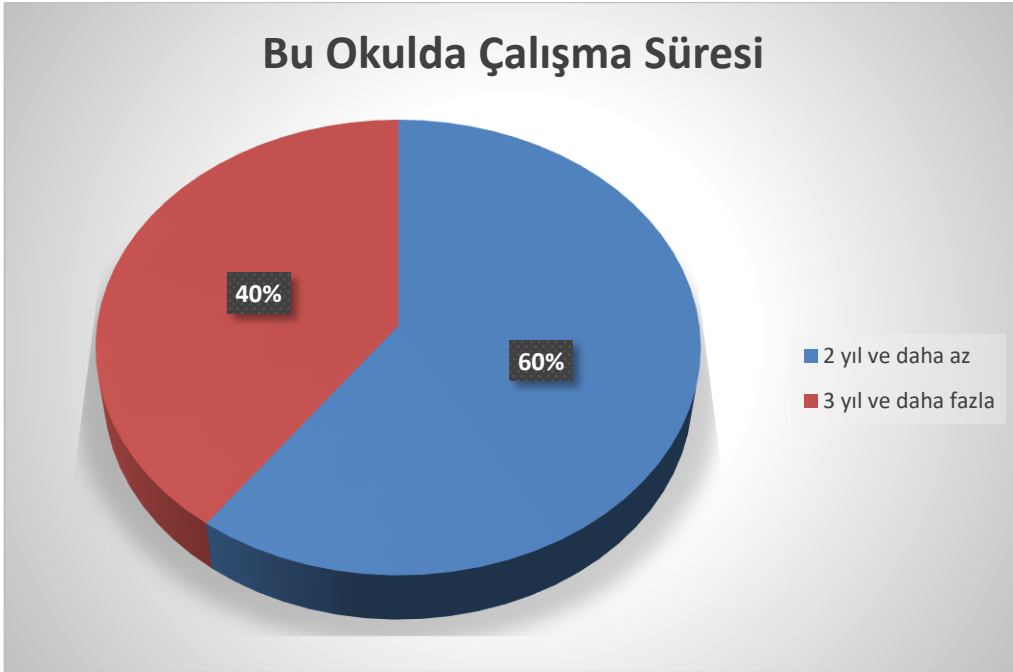
Analiz sonuçları incelendiğinde eğitimcilerin %58'i erkeklerden oluşurken %42'si kadınlardan oluşmaktadır.

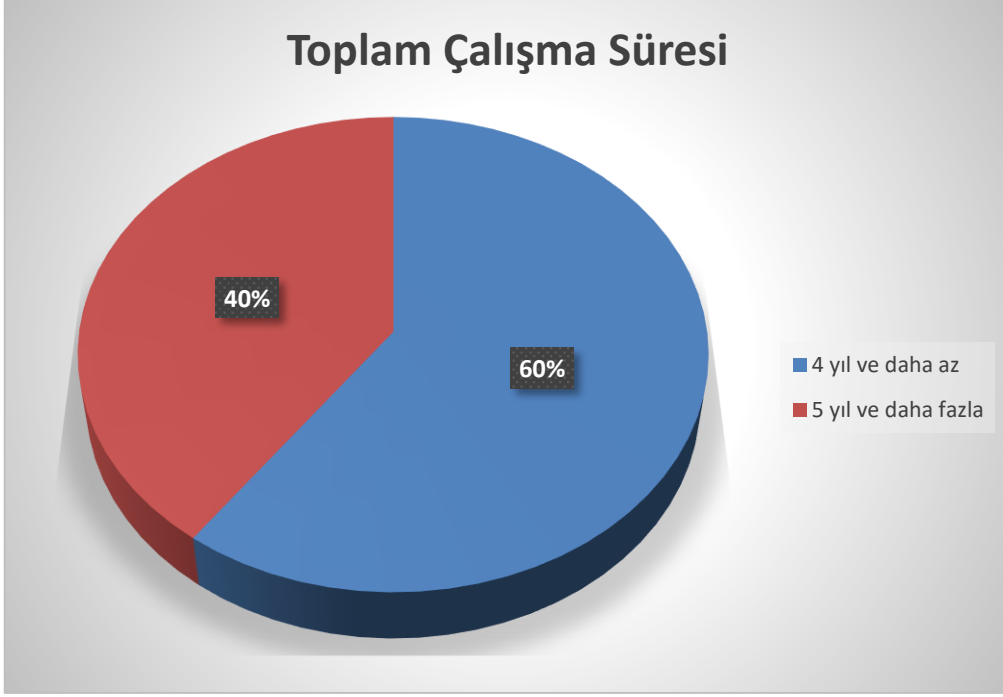
Analiz sonuçları incelendiğinde eğitimcilerin %46'sı 23-26 yaşlarında olduğunu, %38'i 27-30 yaşlarında olduğunu ve %16'sı 30 yaşından büyük olduğunu belirtmiştir.

Eğitimcilerin eğitim durumları incelenmek istendiğinde %90'ının lisans mezunu olduğu ancak %10'unun lisansüstü mezunu olduğu öne çıkmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde eğitimcilerin %60'ı 2 yıl ve daha az süredir bu okulda çalıştığını belirtirken; %40'ı da 3 yıl ve daha fazla süredir bu okulda çalıştığını belirtmiştir.

Eğitimcilerin toplam çalışma süreleri incelenmek istendiğinde; %60'ının 4 yıldan az süredir çalışma hayatının olduğu, %40'ının da 5 yıldan fazla süredir çalışma hayatının olduğu ifade etmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları aşağıda sunulmuştur.

Araştırma verileri; Değerler eğitimi tutum ölçeği anketinden elde edilmiştir

Tablo: Veri Toplama Araçlarının İşlevleri

Alt Amaçlar Türü	Veri Toplama	Veri Toplama Aracı	Veri Kaynakları	Ekler
Okul Öncesi öğretmenlerinin Değerler eğitime yönelik tutumları nelerdir?	Nicel	Değerler eğitimi tutum ölçeği	Okul öncesi öğretmenleri	Ek 1

Verilerin toplanma aşamasında okul öncesi öğretmenlerin değerler eğitime yönelik tutumlarını tespit etmek amacıyla değerler eğitimi tutum ölçeğinden yararlanılmıştır. Değerler eğitimi tutum anketinin uygulanmasında KKTC'deki okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerle görüşülmüş gönüllü olan öğretmenlere değerler eğitimi tutum ölçeği anketi uygulanmıştır. Değerler eğitimi tutum ölçeği verileri iki aylık sürede toplanmıştır.

Araştırmanın nicel verileri değerler eğitimi tutum ölçeği anketinden elde edilmiştir. Bu doğrultuda değerler eğitimi tutum ölçeği; okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerine uygulanmıştır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim veren öğretmenlerin okul öncesi değerler eğitimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla bu çalışmada Prof. Dr. Cihat Yaşaroğlu tarafından geliştirilen “Değerler Eğitimi Tutum Ölçeği” (DETÖ) kullanılmıştır (Bkz Ek-1). DETÖ cevaplama formatı derecelendirme ölçeği 22 maddeden oluşmakta ve 5 dereceli Likert üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekte kullanılan derecelendirme seçenekleri; 1) Kesinlikle Katılmıyorum, 2) Katılmıyorum, 3) Orta Derecede Katılıyorum, 4) Katılıyorum ve 5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirlenmiştir. Ölçek tek boyuttan meydana gelmektedir.

Gerçekleştirilen araştırma okul öncesi öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik değerler eğitimi tutumlarını ölçmek amacıyla ölçeği kullanmak için Prof. Dr. Cihat Yaşaroğlu ile mail yoluyla iletişim kurularak ölçeğin kullanımına ilişkin izin belgesi alınmıştır (Bkz Ek-2).

Alınan izin doğrultusunda ölçek, tez çalışması kapsamında uygulanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Açımlayıcı Faktör Analizi

Bu çalışmada kullanılan ölçeklerin yapı geçerliğini tespit etmek için açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Ölçeğin faktör analizine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla KMO ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO katsayısı örneklemin büyüklüğünü test etmek için hesaplanırken normal dağılım koşulu Bartlett testiyle incelenmektedir. Bu kapsamda KMO testi ölçüm sonucunun. 50 ve daha üstü, Bartlett küresellik testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir (Jeong, 2004: 70). Faktör analizi işleminde ölçek maddelerinin faktörlere atanması ya da ölçekten çıkarılması işlemlerinde faktör yükü değerlerine bakılmıştır.

Güvenirlilik Analizi

Cronbach's alfa katsayısı ölçeğin güvenirlilik düzeyini vermektedir. Katsayı 0 ile 1 arasında değişmektedir. Alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenirliliği şu şekilde yorumlanmaktadır (Nunnally, 1967, 248).

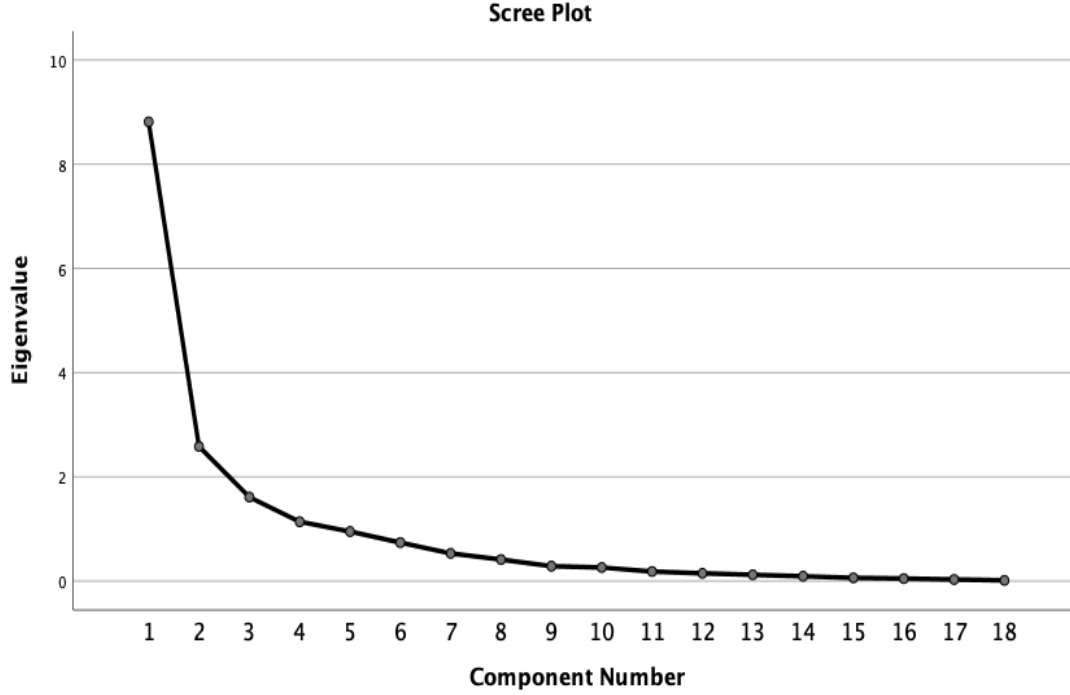
- $.00 \leq \alpha < .40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $.40 \leq \alpha < .60$ ise ölçeğin güvenirliliği düşük,
- $.60 \leq \alpha < .80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Değerler Eğitimi Tutumu Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

Tablo: KMO ve Bartlett Değerleri

KMO		0,641
	X^2	961,143
Bartlett Testi	sd	153
	p	0,000

Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla özdeğerlerin saçılımını gösteren Scree Plot grafiği incelenmiştir.

Ölçeğin iki faktörlü yapı gösterdiğine karar verilmiştir. İki faktörlü yapıda soruların faktörlere dağılımının belirlenmesi için analiz işlemi yapılmış ve soruların dağılımı ve faktör yükleri tabloda verilmiştir. Analiz kapsamında 5, 7, 14 ve 18. madde çıkartılmış olup; ölçeğin 18 maddeden oluşan 2 faktörlü yapı olmasına karar verilmiştir.

Tablo: Değerler Eğitimi Tutumu Ölçeğinin Faktörlerine İlişkin Analiz Sonuçları

	Değerler Eğitiminin Etkileri	Değerler Eğitiminin Gerekliliği	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
20. Değerler eğitimi ile ilgili film veya belgesel izlemeyi severim.	0,908			
1. Değerler eğitimi, çocuklarımızın geleceği için önemlidir.	0,859			
13. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara katılmak önemlidir.	0,839			
2. Değerleri yansıtan davranışları takdir ederim.	0,816		48,962	0,948
9. Okullarda değerler eğitimine yer verilmesi önemli bir gelişmedir.	0,786			
21. Değerlere uygun yaşamaları için çevremdekileri uyarırım.	0,786			
15. Değerler eğitimi ile ilgili etkinliklere (konferans seminer vb. başkaları da davet edilmelidir.	0,773			

19. Okuldaki bütün derslerde değerler eğitimi etkinliklerine yer verilmelidir.	0,772		
16. Değerler eğitimi ile ilgili kitap, dergi, film vb. araç gereçler, başka insanlara da tavsiye edilmelidir.	0,737		
22. Değerler eğitimi çalışmaları için para harcarım.	0,664		
6. Değerler eğitimi çalışmaları öğrenci başarısını olumsuz etkiler.	0,572		
12. İnsanların yanlış davranışları değerler eğitimi ile düzeltilemez.	0,800		
10. Çevremizde değerlerin yaşanması ya da yaşanmaması, değerlerin kazanılması açısından önem arz etmez.	0,791		
11. Değerler eğitimi, şiddet vb. toplumsal sorunların çözümünde etkili değildir.	0,785		
4. İnsanları değerler eğitimi hakkında bilgilendirme çalışmaları gereksizdir.	0,750	14,344	0,818
3. Değerler eğitiminde öğretmenlerin davranışları önem taşımaz.	0,708		
8. Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinde değerler eğitimi çalışmalarına yer vermelerine gerek yoktur.	0,493		
17. Değerler eğitimi ile ilgili araç gereçler (kitap, film vb. dikkatimi çekmez.	0,356		

Değerler eğitimin etkileri alt boyutu, faktör yükleri 0,572 ile 0,908 arasında değişen 11 sorudan oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %48,962 ve Cronbach's Alfa katsayısı 0,948 olarak hesaplanmıştır.

Değerler eğitimin gerekliliği alt boyutu, faktör yükleri 0,356 ile 0,800 arasında değişen 7 sorudan oluşmaktadır. Faktörün toplam varyansı açıklama oranı %14,344 ve Cronbach's Alfa katsayısı 0,818 olarak hesaplanmıştır.

Cronbach's Alpha
0,936

Analiz sonuçlarına göre değerler eğitimi tutumunun güvenilirlik analizi sonuçları incelendiğinde $0,80 \leq \alpha=0,936 < 1,00$ olması nedeniyle ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna varılmıştır.

Veri Analizi

Verilerin analizi SPSS 26.0 ile yapılmıştır. Çalışmadan eğitimcilerin değerler eğitimi tutumunun, demografik özellikleri bakımından farklılık gösterme durumu incelenmek istenmiştir. Bu sebeple değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının puanları hesaplanmış ve puanların normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi için basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiştir. Ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld ve Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins ve Weeks, 1990; De Carlo, 1997).

Tablo 1. Basıklık ve Çarpıklık Değerleri ile Güvenirlik Katsayısı

	n	Çarpıklık	Basıklık
Değerler Eğitiminin Etkileri	50	-1,266	1,400
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	50	-0,896	0,732
Değerler Eğitimi Tutumu	50	-0,809	0,051

Değerler incelendiğinde değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının basıklık ve çarpıklık katsayılarının -3 ile +3 arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre değerler eğitimi tutumunun normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitimi tutumunun normal dağılım göstermesi nedeni ile çalışmada parametrik test teknikleri kullanılmıştır. Ölçek puanının demografik özelliklere göre farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi için t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. T testi, 2 gruplu demografik değişkenlerin analizinde kullanılırken ANOVA testi k ($k>2$) gruplu değişkenlerin analizinde kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında tezde elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda değerler eğitimi tutumuna yönelik dağılımlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Öğretmenlerin Değerler Eğitimi İlişkin Tutumlarına Yönelik Puan Dağılımları

Tablo 3. Değerler Eğitimi Tutumuna Yönelik Dağılım

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta derecede katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1. Değerler eğitimi, çocuklarımızın geleceği için önemlidir.	0	0,0	2	4,0	3	6,0	13	26,0	32	64,0
2. Değerleri yansıtan davranışları takdir ederim.	0	0,0	2	4,0	3	6,0	14	28,0	31	62,0
3. Değerler eğitiminde öğretmenlerin davranışları önem taşımaz.	29	58,0	18	36,0	2	4,0	1	2,0	0	0,0
4. İnsanları değerler eğitimi hakkında bilgilendirme çalışmaları gereksizdir.	30	60,0	14	28,0	4	8,0	2	4,0	0	0,0
5. İnsanların değerlere uygun davranışlar	28	56,0	18	36,0	0	0,0	2	4,0	2	4,0

sergilemesinden rahatsız olurum.										
6. Değerler eğitimi çalışmaları öğrenci başarısını olumsuz etkiler.	32	64,0	16	32,0	0	0,0	2	4,0	0	0,0
7. Toplumdaki herkes, değerler eğitiminde istekli bir şekilde görev almalıdır.	1	2,0	4	8,0	9	18,0	11	22,0	25	50,0
8. Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinde değerler eğitimi çalışmalarına yer vermelerine gerek yoktur.	25	50,0	23	46,0	0	0,0	0	0,0	2	4,0
9. Okullarda değerler eğitimine yer verilmesi önemli bir gelişmedir.	2	4,0	1	2,0	1	2,0	17	34,0	29	58,0
10. Çevremizde değerlerin yaşanması ya da yaşanmaması, değerlerin kazanılması açısından önem arz etmez.	24	48,0	21	42,0	3	6,0	0	0,0	2	4,0
11. Değerler eğitimi, şiddet vb. toplumsal sorunların çözümünde etkili değildir.	37	74,0	12	24,0	1	2,0	0	0,0	0	0,0
12. İnsanların yanlış davranışları değerler	21	42,0	25	50,0	2	4,0	2	4,0	0	0,0

eğitimi ile düzeltilemez.											
13. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara katılmak önemlidir.	2	4,0	3	6,0	5	10,0	15	30,0	25	50,0	
14. Değerler eğitimi ile ilgili yazılı eserleri okumak isterim.	0	0,0	5	10,0	7	14,0	20	40,0	18	36,0	
15. Değerler eğitimi ile ilgili etkinliklere (konferans seminer vb. başkaları da davet edilmelidir.	2	4,0	1	2,0	7	14,0	17	34,0	23	46,0	
16. Değerler eğitimi ile ilgili kitap, dergi, film vb. araç gereçler, başka insanlara da tavsiye edilmelidir.	0	0,0	5	10,0	9	18,0	12	24,0	24	48,0	
17. Değerler eğitimi ile ilgili araç gereçler (kitap, film vb. dikkatimi çekmez.	27	54,0	22	44,0	0	0,0	1	2,0	0	0,0	
18. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara mecbur olduğum için katılmaktayım.	18	36,0	20	40,0	6	12,0	4	8,0	2	4,0	
19. Okuldaki bütün derslerde değerler eğitimi etkinliklerine yer verilmelidir.	4	8,0	4	8,0	14	28,0	9	18,0	19	38,0	

20. Değerler eğitimi										
ile ilgili film veya belgesel izlemeyi severim.	4	8,0	4	8,0	5	10,0	15	30,0	22	44,0
21. Değerlere uygun yaşamları için çevremdekileri uyarırım.										
yaşamları için çevremdekileri uyarırım.	1	2,0	10	20,0	8	16,0	11	22,0	20	40,0
22. Değerler eğitimi										
çalışmaları için para harcarım.	3	6,0	9	18,0	15	30,0	9	18,0	14	28,0

Tablo 3’de bakıldığında değerler eğitimi tutumuna yönelik dağılım incelenmek istendiğinde çoğunluğu; “Değerler eğitiminde öğretmenlerin davranışları önem taşımaz.”, “İnsanları değerler eğitimi hakkında bilgilendirme çalışmaları gereksizdir.”, “İnsanların değerlere uygun davranışlar sergilemesinden rahatsız olurum.”, “Değerler eğitimi çalışmaları öğrenci başarısını olumsuz etkiler.”, “Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinde değerler eğitimi çalışmalarına yer vermelerine gerek yoktur.”, “Çevremizde değerlerin yaşanması ya da yaşanmaması, değerlerin kazanılması açısından önem arz etmez.”, “Değerler eğitimi, şiddet vb. toplumsal sorunların çözümünde etkili değildir.” ve “Değerler eğitimi ile ilgili araç gereçler (kitap, film vb. dikkatimi çekmez.” maddelerine kesinlikle katılmadıkları; “İnsanların yanlış davranışları değerler eğitimi ile düzeltilemez.” ve “Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara mecbur olduğum için katılmaktayım.” maddelerine katılmadıkları; “Değerler eğitimi çalışmaları için para harcarım.” maddesine orta derecede katıldıkları; “Değerler eğitimi ile ilgili yazılı eserleri okumak isterim.” maddesine katıldıkları; “Değerler eğitimi, çocuklarımızın geleceği için önemlidir.”, “Değerleri yansıtan davranışları takdir ederim.”, “Toplumdaki herkes, değerler eğitiminde istekli bir şekilde görev almalıdır.”, “Okullarda değerler eğitime yer verilmesi önemli bir gelişmedir.”, “Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara katılmak önemlidir.”, “Değerler eğitimi ile ilgili etkinliklere (konferans seminer vb. başkaları da davet edilmelidir.”, “Değerler eğitimi ile ilgili kitap, dergi, film vb. araç gereçler, başka insanlara da tavsiye edilmelidir.”, “Okuldaki bütün derslerde değerler eğitimi etkinliklerine yer verilmelidir.”, “Değerler eğitimi ile ilgili film veya belgesel izlemeyi severim.” ve “Değerlere uygun yaşamları için çevremdekileri uyarırım.” maddelerine kesinlikle katıldıkları sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. Betimsel İstatistikler

	n	Minimum	Maximum	Ort.	ss
Değerler Eğitiminin Etkileri	50	18,00	55,00	45,22	9,41
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	50	21,00	35,00	31,14	3,59
Değerler Eğitimi Tutumu	50	48,00	90,00	76,36	11,77

Tablo 4'e bakıldığında değerler eğitiminin etkileri alt boyutu puan ortalaması 45,22, değerler eğitiminin gerekliliği alt boyutu puan ortalaması 31,14 ve değerler eğitimi tutumu puan ortalaması 76,36 olarak elde edilmiştir.

Tablo 5. Değerler Eğitimi Tutumunun Cinsiyet Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Cinsiyet		n	Ort.	ss	t	p
Değerler Eğitiminin Etkileri	Kadın	21	44,48	8,33	-0,472	0,639
	Erkek	29	45,76	10,23		
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	Kadın	21	30,24	4,43	-1,425	0,164
	Erkek	29	31,79	2,73		
Değerler Eğitimi Tutumu	Kadın	21	74,71	11,52	-0,839	0,406
	Erkek	29	77,55	12,01		

Tablo 5'de değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının cinsiyet bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla t-testi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 5'e bakıldığında değerler eğitiminin etkileri alt boyutu puan ortalaması 44,48(Kadın) ve 45,76 (Erkek), değerler eğitiminin gerekliliği alt boyutu puan ortalaması 30.24 (Kadın) ve 31,79 (Erkek), değerler eğitimi alt boyutu puan ortalaması 74,71 (Kadın) ve 77,55 (Erkek) olarak elde edilmiştir.

Analiz sonucunda değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının cinsiyet bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 6. Değerler Eğitimi Tutumunun Yaş Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Yaş		n	Ort.	ss	F	p
Değerler Eğitiminin Etkileri	23-26	23	46,13	8,30	0,374	0,690
	27-30	19	45,16	11,10		
	30 yaşından büyük	8	42,75	8,78		
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	23-26	23	30,13	4,30	2,527	0,091
	27-30	19	32,53	2,37		
	30 yaşından büyük	8	30,75	2,96		
Değerler Eğitimi Tutumu	23-26	23	76,26	11,21	0,348	0,708
	27-30	19	77,68	12,86		
	30 yaşından büyük	8	73,50	11,64		

Tablo 6’da değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının yaş bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla ANOVA sonuçları incelenmiştir.

Tablo 6’ya bakıldığında değerler eğitiminin etkileri alt boyutu puan ortalaması 46,13 (23-26 yaş), 45,16 (27-30 yaş) ve 42,75 (30 yaşından büyük), değerler eğitiminin gerekliği alt boyutu puan ortalaması 30,13 (23-26 yaş), 32,53(27-30 yaş) ve 30,75 (30 yaşından büyük), değerler eğitimi tutumu alt boyutu puan ortalaması 76,26 (23-26 yaş),77,68 (27-30 yaş) ve 73,50 (30 yaşından büyük) olarak elde edilmiştir.

Analiz sonucunda değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7. Değerler Eğitimi Tutumunun Eğitim Durumu Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Eğitim durumu		n	Ort.	ss	t	p
Değerler Eğitiminin Etkileri	Lisans	45	45,36	9,89	0,738	0,468
	Lisansüstü	5	44,00	2,45		
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	Lisans	45	31,22	3,72	0,483	0,632
	Lisansüstü	5	30,40	2,19		
Değerler Eğitimi Tutumu	Lisans	45	76,58	12,33	0,389	0,699
	Lisansüstü	5	74,40	4,34		

Tablo 7’de değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının eğitim durumu bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla t-testi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 7’ye bakıldığında değerler eğitiminin etkileri alt boyutu puan ortalaması 45,36 (Lisans) ve 44,00 (Lisansüstü), değerler eğitiminin gerekliliği alt boyutu puan ortalaması 31,22 (Lisans) ve 30,40 (Lisansüstü), değerler eğitimi tutumu alt boyutu puan ortalaması 76,58 (Lisans) ve 74,40 (Lisansüstü) olarak elde edilmiştir.

Analiz sonucunda değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 8. Değerler Eğitimi Tutumunun Bu Okuldaki alışma Süresi Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Bu okuldaki çalışma süresi (kategorik)	n	Ort.	ss	t	p	
Değerler Eğitiminin Etkileri	2 yıl ve daha az	30	43,63	10,45	-1,478	0,146
	3 yıl ve daha fazla	20	47,60	7,19		
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	2 yıl ve daha az	30	30,77	2,99	-0,900	0,373
	3 yıl ve daha fazla	20	31,70	4,35		
Değerler Eğitimi Tutumu	2 yıl ve daha az	30	74,40	12,53	-1,458	0,151
	3 yıl ve daha fazla	20	79,30	10,12		

Tablo 8’de değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının bu okulda çalışma süresi bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla t-testi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 8’e bakıldığında değerler eğitiminin etkileri alt boyutu puan ortalaması 43,63 (2 yıl ve daha az) ve 47,60 (3 yıl ve daha fazla), değerler eğitiminin gerekliliği alt boyutu puan ortalaması 30,77 (2 yıl ve daha az) ve 31,70 (3 yıl ve daha fazla), değerler eğitimi tutumu alt boyutu puan ortalaması 74,40 (2 yıl ve daha az) ve 79,30 (3 yıl ve daha fazla) olarak elde edilmiştir.

Analiz sonucunda değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının bu okulda çalışma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 9. Değerler Eğitimi Tutumunun Toplam Çalışma Süresi Bakımından Farklılık Gösterme Analizi

Toplam çalışma süreniz (kategorik)	n	Ort.	ss	t	p	
Değerler Eğitiminin Etkileri	4 yıl ve daha az	30	44,43	10,58	-0,720	0,475
	5 yıl ve daha fazla	20	46,40	7,42		
Değerler Eğitiminin Gerekliliği	4 yıl ve daha az	30	31,03	2,91	-0,235	0,816
	5 yıl ve daha fazla	20	31,30	4,50		
Değerler Eğitimi Tutumu	4 yıl ve daha az	30	75,47	12,62	-0,653	0,517
	5 yıl ve daha fazla	20	77,70	10,54		

Tablo 9’da değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının toplam çalışma süresi bakımından farklılık gösterme durumunun analiz edilmesi amacıyla t-testi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 9’a bakıldığında değerler eğitiminin etkileri alt boyutu puan ortalaması 44,43 (4 yıl ve daha az) ve 46,40 (5 yıl ve daha fazla), değerler eğitiminin gerekliği alt boyutu puan ortalaması 31,03 (4 yıl ve daha az) ve 31,30 (5 yıl ve daha fazla), değerler eğitimi tutumu alt boyutu puan ortalaması 75,47 (4 yıl ve daha az) ve 77,70 (5 yıl ve daha fazla) olarak elde edilmiştir.

Analiz sonucunda değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının toplam çalışma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

BÖLÜM VI

TARTIŞMA

Yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında eğitimcilerin %58'i erkeklerden oluşurken %42'si kadınlardan oluşmaktadır. Buna karşın değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının cinsiyet bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Bu sonuçlar ise Çağlayan (2018) ve Yaşaroğlu (2014)'nin yaptıkları çalışmaların bulguları ile paralellik göstermektedir. Yine Kara (2017)'nin yaptığı araştırmanın sonuçlarında da değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşleri cinsiyet bağlamında farklılaşmamaktadır. Bu doğrultuda kadın ve erkek öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı konusunda literatürle fikir birliği gösterilmiştir.

Bununla birlikte bu araştırmaya katılan eğitimcilerin %46'sının 23-26 yaşlarında olduğu, %38'inin 27-30 yaşlarında olduğu ve %16'sınının 30 yaşından büyük olduğu görülmüştür. Bu bilgi doğrultusunda bulgulara bakıldığında değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının yaş bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Yaş bakımından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmayan diğer çalışmalara örnek olarak ise Dereli İman (2014), Neslitürk (2013), Hooli ve Shammari (2007) verilebilecektir. Benzer sonuçlara ulaşan bir diğer çalışmada ise Kara (2017), değerler eğitimi uygulamalarına yönelik tutumların yaş değişkenine göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Tüm bu çalışmaların bulgularına bakıldığında da yaş değişkeninin değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa neden olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların eğitim durumları ile değerler eğitimi ve alt boyutlarına dair tutumlarının ilişkisine bakıldığında ise Halat ve Coşkun (2017) ve Erikli (2016) gibi çalışmalarda eğitim durumunun anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Bu araştırmada elde edilen sonuçlara göre ise eğitimcilerin eğitim durumlarına bakıldığında %90'ının lisans mezunu olduğu ve %10'unun lisansüstü mezunu olduğu bulgusu doğrultusunda bakıldığında değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının eğitim durumu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Bu sonuç literatürdeki çalışmaları destekler niteliktedir.

Bu araştırmaya katılan eğitimcilerin %60'ı 2 yıl ve daha az süredir okullarında çalıştıklarını belirtmiş, %40'ı ise 3 yıl ve daha fazla süredir aynı okulda çalıştıklarını ifade

etmiştir. Elde edilen bulgulara göre ise değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının okulda çalışma süreleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. İbiş (2017), Sapsağlam (2015), Uzunkol (2014), Keskinoglu (2008) ve Thompson (2011) gibi çalışmalarda da değerler eğitimi ve alt boyutlarına ilişkin tutumların aynı okulda çalışılan süre ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı belirtilmiştir.

Son olarak eğitimcilerin toplam çalışma süreleri incelenmek istendiğinde; %60'ının 4 yıldan daha az süredir çalışma hayatı içinde buldukları, %40'ının ise 5 yıldan fazla süredir çalışma hayatında oldukları anlaşılmıştır. Bu noktada elde edilen bulgulara bakıldığında ise değerler eğitimi tutumu ve alt boyutlarının toplam çalışma süresi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Beceren (2019), Atabey (2014) ve Öztürk Samur (2011) tarafından yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin çalışma hayatında geçen sürelerinin değerler eğitimi ve alt boyutlarına yönelik tutumlarda bir farklılaşma yaratmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ve literatürdeki örneklerden ayrılan bir çalışma ise Kara (2017) tarafından yapılmış, meslekteki çalışma süresi 1-5 yıl olan öğretmenlerin, 11-15 yıl olan öğretmenlere göre; çalışma süresi 16-20 yıl olan öğretmenlerin ise 11-15 yıl olan öğretmenlere göre değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu bulguları takiben bu çalışmada bulgulara bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun değerler eğitiminde öğretmenlerin davranışlarının önem taşımadığı, değerler eğitimi ile ilgili bilgilendirme çalışmalarının gereksiz olduğu, değer eğitiminin öğrencilerin akademik başarısını olumsuz etkilediği, değerler eğitimine sınıf içi etkinliklerde yer verilmesine gerek olmadığı ve değerler eğitimi ile ilgili kitap film vb. araç ve gereçlerin dikkatlerini çekmediği gibi maddelerde “kesinlikle katılmıyorum” olarak görüş bildirdikleri görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında insanların yanlış davranışlarının değerler eğitimi ile düzeltilemeyeceği ve değerler eğitimi ile ilgili etkinliklerde mecbur olduğu için katılım gösterildiği gibi durumlara öğretmenlerin orta derecede katıldıkları görülmüştür. Buna benzer bulgular ortaya koyan Karamustafaoğlu ve Amanat (2017)'in çalışmasında da öğretmenler, değerler eğitimi ile ilgili faaliyetlerin “iyi niyetli çalışmalar” olmaktan öteye gidemediği bildirmişlerdir. Benzer sonuçlara ulaşan Ogelman ve Erten Sarıkaya (2015)'nin okul öncesi eğitimi öğretmenleri ile yaptıkları çalışmada değerler eğitimi ile ilgili pek çok zorluğun başarılı olunmasını engellediği; konu ile ilgili etkinlik, kitap, program ve öğretmenlerle ilgili eksikliklerin zorlanmaya neden olduğu sonucuna varıldığı görülmüştür. Sağlam (2016) ise velilerin bakış açısıyla değerler eğitimi konusunu incelemiş, öğretmenlerin

değerler eğitimi konusunda yeterli bulunmadığı ve değerler eğitimine gereken önemin verilmediği sonucunu ifade etmiştir.

Bu araştırmada değerler eğitimi ile ilgili yazılı eserlerin okunması gerektiği; kitap, dergi, film vb. araç gereçlerin tavsiye edilmesinin yararlı olduğu; değerler eğitimi ile ilgili belgesel ve film izlenmesinin önemi üzerine katılımcıların kesinlikle katıldıkları olgular, literatürle benzerlikler göstermiştir. Buna göre Cice ve Özgan (2017)'ın yaptığı çalışmada da değerlerin verimli bir şekilde öğretilmesinin önemine vurgu yapılmış, film, belgesel, tiyatro, sinema, kitap ve dergilerle değerler eğitiminin desteklenmesi gerektiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu noktada Yalar ve Yelken (2011) de benzer sonuçlar ortaya koymuş, değerler eğitiminde öğretmenlerin hizmet içi eğitim almasının üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu belirtmiştir.

SONUÇ

Yapılan bu araştırmada KKTC 2018 okul öncesi eğitim programının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi amaçlanmış, bu doğrultuda öğretmen görüşleri alınmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre bu araştırmanın problemleri değerlendirildiğinde okul öncesi öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin görüşlerinde sosyo-demografik özelliklerin anlamlı farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu noktada ise öncelikle cinsiyet doğrultusunda değerler eğitimi ve alt boyutlarına ilişkin tutumların anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda kadın ve erkek öğretmenlerin değerler eğitimine yaklaşımlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Bir diğer alt problemde ise yaş değişkeni üzerinden farklılaşma durumu sorgulanmış, elde edilen bulgulara göre yaşın değerler eğitime yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenlerin eğitim durumlarının da benzer şekilde değerler eğitimi ve alt boyutlarına yönelik tutumlar üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı görülmüştür. Bu sonucun tek kısıtlılığı ise katılımcıların çok küçük bir bölümünün lisansüstü eğitim mezunu olmasıdır. Bir diğer alt problem değerlendirildiğinde ise aynı okulda çalışma sürelerinin de istatistiksel açıdan değerler eğitimi tutumlarında bir farklılık yaratmadığı sonucuna varılmıştır. Yine benzer şekilde anlamlı bir farklılık oluşturmayan bir diğer durum ise öğretmenlerin mesleki olarak çalışma süreleridir.

Bu araştırmadaki diğer sonuçlara bakıldığında ise öğretmenlerin değerler eğitiminde öğretmen davranışlarının önemine yönelik farkındalığı olduğu, bilgilendirme çalışmalarının değerler eğitiminde faydalı buldukları, değerler eğitiminin öğrencilerin akademik başarılarında olumsuz etkisinin bulunmadığı yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür. Bununla birlikte öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili yazılı eserlerin okunmasının önemine değindikleri, kitap, dergi ve filmler ile birlikte etkinliklerin ve çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin değerlerin öğretilmesinde önemli faydalar sağladığına inandıkları anlaşılmış, bu sonuçların da literatürdeki çalışmalarla önemli ölçüde benzerlikler taşıdığı anlaşılmıştır.

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak ve yapılacak olan araştırmalara da ışık tutmaları için öneriler sunulmuştur.

1) Araştırmanın Bulgu ve Sonuçlarına Yönelik Öneriler

Araştırmanın bulgu ve sonuçlarından yola çıkılarak öneriler aşağıda verilmiştir.

- Araştırmada ulaşılan sonuca bakıldığında çevremizin değer kazanımını etkilemediği görülse de çevreyle daha fazla iç içe olup empati yönünden değer kazanımı aktarılabilir.
- Okul öncesi eğitim kurumlarında değerler eğitimi etkinliklerinin görsel medya araçları daha etkin bir şekilde kullanılabilir.
- Toplumda yatırımın ev, araba ve değerli eşyaya yapılan yatırım algısını, kişinin kendisini geliştirme ve topluma adapte olması için yapılan yatırım olgusu benimsenebilir.
- Aileler kendi imkansızlıklarını çocuklarına sirayet ettirmeden hem kendileri, hem çocukları hem de toplum yararına olacak şekilde günümüz imkanlarıyla çağa uyum sağlayabilir.
- Günümüz teknolojisinin geldiği noktada teknolojik ürünlerin ve alt yapısı kısıtlı olan okullara yeterli destek sağlanabilir.
- Kamu ve özel sektörün konferans ve seminerlere farklı kültürdeki katılımcıları bulunduracak etkinlikleri artırılabilir.

2) Yapılacak Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında hazırlanacak olan yeni araştırmalara yönelik önerilere aşağıda yer verilmiştir.

Tez çalışmasının bulguları ve sonuçları doğrultusunda bu çalışmadan sonra hazırlanacak bilimsel çalışmalar kapsamında;

- Değerler eğitimi dersinden sonra çocukların gelişimini takip eden gözlem formlarına yönelik çocukların gelişimini arttıracak çalışmalar yapılabilir.
- Üniversitelerdeki okul öncesi öğretmen adaylarına, değerler eğitiminin çocuklara aktarılmasına yönelik katkı sağlaması amacıyla çalışmalar yapılabilir.
- Meslek liselerinin çocuk gelişimi bölümünden mezun olup okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan kişilere değerler eğitimi yönünden bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., & Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor? Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1), 180- 197.
- Adams, C. (2013). Character Education Seen as Student-Achievement Tool. Education Week, 32(22), 7.
- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (16), 9- 27.
- Akpınar, B., Özdaş, F. (2013). İlköğretimde Değer Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Nitel Bir Analiz. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23 (2), 105- 113.
- Aladağ, S. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Alpöge, G. (2011). Okul Öncesinde Değerler Eğitimi. İstanbul: Bilgi Yayın Evi.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zeka Kuramı ve Değerler Eğitimi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1(4), 54-57.
- Aran, Ö., C., Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (46), 151-168.

- Arslan, M. (2012). Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Ders Notları, Harran Üniversitesi, Birecik Meslek Yüksekokulu.
- Atabey, D. (2014). Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sosyal Değerler Eğitimi Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Değerler Kazanımına Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ateş, F. (2013). İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayan, K. (2016). Değerler Eğitiminin İmkani, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 121-144.
- Aydın, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2012). Okullarda değerler eğitimi: Yöntemler, etkinlikler, kaynaklar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M., Z. (2010). Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi. Değerler Eğitimi Buluşması, 22.
- Aydın, M., Z. (2011). Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi. (4.basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, M., Z., Akyol Gürler, Ş. (2020). Okulda Değerler Eğitimi. (6.basım). Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.

- Ayral, A., E. (1992). Akademisyenlerin Çalışmalarıyla İlgili Değerler, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bacanlı, H. (2011). Değer, Değer midir?, Eğitime Bakış, 7 (19), 18-21.
- Bacanlı, H. (2017). Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Baran, M., Yılmaz, A., & Yıldırım, M. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri: Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu Örneği. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (8), 27-44.
- Beceren, B. (2019). 60-72 Aylık Çocuklara Uygulanan Değerler Eğitimi Etkinliklerinin Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13(27), 682-701.
- Berkant, H., G., Efendioğlu, A., & Sürmeli, Z. (2014). Değerler Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9 (5), 427- 440.
- Brown, J. (2016). Gender and Age Differences in Children's Literature. Journal of Childhood Education, 42(1), 23-28.
- Bulut, S. (2011). Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Burrison, L. (2014). Effect of Character Education on Student Behavior in Kindergarten. Unpublished Doctoral Thesis. Walden University Faculty of Education.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, (1), 62-71.

- Cice, Y., & Özgan, H. (2017). Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine İlişkin Okul Çalışma Ekibinin Görüşleri. Ekev Akademi Dergisi, 21 (70), 102- 118.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 9 (2), 429- 436.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. Electronic Turkish Studies, 9(2).
- Çağlayan, A. (2006). Ahlak Pusulası - Ahlak ve Değerler Eğitimi, Dem Yayınları.
- Çağlayan, E. (2018). Değerler Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Veli Ve Öğretmen Tutumlarının Değerlendirilmesi: Bingöl Örneği, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavdar, M. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Bireysel Değerlerinin Çok Boyutlu İncelenmesi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeliksoy, R. B. (2019). Öğretmen Adaylarının Değerler Ve Değerler Eğitimi Algılarının Metafor Yoluyla Analizi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çiftçi Topaloğlu, Z. (2013). 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Demir, K., Demirhan İşcan, C. (2007). Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. 1. Ulusal İlköğretim Kongresinde sunuldu.
- Dereli İman, E. (2014). Değerler Eğitimi Programının 5-6 Yaş Çocukların Sosyal Gelişimlerine Etkisi: Sosyal Beceri. Psiko Sosyal Gelişim ve Sosyal Problem Çözme Becerisi. Kuram ve Uygulamalarla Eğitim Bilimleri. 247-268.
- Dilmaç, B. (1999). İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H., & Çıkkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (16), 69-91.
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. Editör: Cemil Öztürk. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 256- 286.
- Doğanay, A. (2011). Değerler eğitimi., Öztürk, C. (Editör). Sosyal Bilgiler öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi. İkinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 225-256.
- Dönmez, Ö., Sözen, G., & Demirdaş, E. D. (2020). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Değerler Kazanımlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. International Primary Education Research Journal, 4(1), 59-71.

- Durlak, J. Weissberg. R. Dymnicki. A. Taylor. R. & Schellinger. K. (2011). The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: a Meta Analysis. Child Development. 1(82). 405-432.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (1), 79-96.
- Ekşi, H., & Katılmış, A. (2011). Karakter Eğitimi El Kitabı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Er, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değer Algıları ile Benlik Saygıları Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erden, M., & Akman, Y. (1998). Gelişim Öğrenme Öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erikli, S. (2016). Okul Öncesi Çocukları İçin Bir Değerler Eğitimi Programının Geliştirilmesi ve Uygulanması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genç, S. Z., Eryaman, M., Y. (2007). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması. Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1), 90- 101.
- Gereken, H. (2018). 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Atasözlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Goleman, D. (2007). Sosyal Zeka İnsan İlişkilerine Yeni Bakış. (O. Ç. Deniztekin. Çev.). Varlık Yayınları.

- Gömlüksiz, M., N., Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8 (1), 1303- 5134.
- Gözel, Ü. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Graves, C. W. (1970). Levels of Existence: an Open System Theory of Values. Journal of Humanistic Psychology, 10(2): 131-155.
- Gunnar, M. & Barr. R. (1998). Stress. Early Brain Development and Behavior Infants and Young Children. Education. 1. 1-14.
- Gül, R. (2013). Bir Değer Eğitimi Olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürhan, E. (2017). İlkokullarda Uygulanan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya-Selçuklu örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Güven, A.Z. (2014). Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanımı. Konya: Palet Yayınları.
- Halat, S., & Coşkun, M. V. (2017). Kanada'nın British Columbia Eyaleti ve Türkiye'deki Anadil Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. Türkçe Eğitimi Güncel Araştırmaları kitabı içinde, 82-104.

- Halstead, J.M. (1996). Values and Values Education in Schools. In J. M. Halstead, and M.J. Taylor (Eds), Values in Education and Education in Values (pp. 3-14), DC: Falmer Press.
- Hodgkinson, C. (2002). Victoria's Secret: A Rejoinder and an Agenda. Values and Ethics in Educational Administration, 1(2), 1-7.
- Hooli, A., & Shammari, Z. (2009). Teaching and learning moral values through kindergarten curriculum. Education, 129(3), 382-399.
- Hökelekli, H. (2011). Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikoloji ve Eğitimi. (1.basım): Timaş Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede. Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi. Timaş Yayınları.
- İbiş, E. (2017). Değerler Eğitimi Temelli Yaratıcı Drama Programının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- İşcan, C. D. (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jeong, J. (2004). Analysis of The Factors And The Roles of Hrd in Organizational Learning Styles As Identified By Key Informants At Selected Corporations in The Republic of Korea. Yayınlanmamış doktora tezi. Amerika: Texas A&M University. Major Subject: Educational Human Resource Development.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Kuşdil, M. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Sewartz Değer Kuramı. Türk Psikoloji Dergisi, 15(45): 59-76.

- Kapıkıran, N. Bora İvrendi, A., & Adak, A. (2006). Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.(19) 19-27.
- Kara, B. (2017). İlköğretim Okullarında Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karamustafaoğlu, S., & Amanat, G. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(3), 1-15.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım.
- Keskinoğlu, M. Ş. (2008). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluğa ve Saldırganlık Eğilimine Etkisi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Law, L. Y. S, Walker, A., & Dimmock, C. (2003). The Influence of Principals' Values on Their Perception and Management of School Problems. Journal of Educational Administration, 41(5), 498-523.
- Lee, G. L., & Manning, M. L. (2013). Introduction: Character education around the world: encouraging positive character traits. Childhood Education, 89(5), 283-285.
- Lickona, T. (1992). Educating For Character: How Our Schools Can Teach Respect And Responsibility. Bantam Boks.
- MEB (2010). 18. Milli Eğitim Şurası. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf

MEB (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine. Milli Eğitim Bakanlığı.

MEB, (2006). Türkçe Dersi Öğretim Programı (6,7, 8. sınıflar): MEB.

Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2014, ss. 93-108.

Mize, J., & Abell, E. (2006). Teaching Social Skills to Kids Who Don't Have Them. ASC.

Naylor, D. T., & Diem, R. A. (1987). Elementary and Middle School Social Studies: Random House.

Neslitürk, S. (2013). Anne Değerler Eğitimi Programının Çocukların Sosyal Beceri Gelişimine Tepkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Nunnally, J. C. (1967). Psychometric Theory, McGraw-Hill, Inc., 1. Baskı, New York.

Ogelman, H. G., & Erten Sarıkaya, H. (2015). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri: Denizli İli Örneği. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (29), 81-100.

Oğuz, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler ve Değerler Eğitimi İlişkin Görüşleri, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12 (2), 1309-1325.

Oktay, A. (2004). Değerler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. İlköğretim Sosyal Bilimler Dergisi. 04(10) 63-75.

- Özdaş, F. (2013). Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Yayımlanmış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1 (3), 217-239.
- Özkan, R. (2010). Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (1), 1303- 5134.
- Özkan, R., & Sivrikaya, Ü. (2012). İlköğretimde Kültürel Değerler: 100 Temel Eser Üzerine Bir İnceleme. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38, 342-360.
- Özkan, R., & Soylu, A. (2014). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler (Niğde İli Örneği). Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 9/2, (s: 1253-1265).
- Öztürk Samur, A. (2011). Değerler Eğitimi Programının Altı Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Prestwich, D. L. (2004). Character Education in America's Schools. School Community Journal. 14 (1).139-150
- Raths, L.E., Harmin, M., & Simon, S.B. (1966). Values and Teaching: Working with Values in the Classroom. Columbus. Ohio: Charles E. Merrill Books, Inc.
- Rokeach, M. (1973). The Nature of Human Values (Vol. 438). New York: Free press.

- Sağlam, A. (2016). Değerler Eğitiminin Öğrenci Davranışlarına Etkisinin Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 723-742.
- Sapsağlam, Ö. (2015). Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sarı, E. (2005). Öretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakóltesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.
- Sarı, M. (2007). Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek “Okul ve Yaşam Kalitesine Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sezer, Ş. (2016). Velilerin Üstün Yetenekli Öğrencilerin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Üstün Yetenekliler Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi (UYAD)*, 4(2).
- Sinanoğlu, O. (2002). *Hedef Türkiye, Otopsi Yayınları*.
- Smith, E. (2019). The Effects of Values Education on Young Children's Moral Development. *Journal of Early Childhood Education Research*, 8(3), 333-344.
- Spranger, E. (1928-2004). *İnsan Tipleri*. (A. Aydoğan. Çev.) İz Yayıncılık.
- Şen, Ü. (2007). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir araş, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Şişman, M., & Turan, S. (2002). Dünyada Eğitim ve Yöneticilerinin Yetiştirilmesine İlişkin Başlıca Yönelimler ve Türkiye için Çıkarılabilecek Bazı Sonuçlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 13-26.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T., & Çetin, T. (2010). Değer Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7.Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), (s: 231-248).
- Thompson, M. (2011). Developing Moral Values in Children: Observations From a Preschool. *IFE PsychologIA: An International Journal*, 19(2), 394-411.
- Tokdemir, M., A. (2007). Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topal, Y. (2019). Değerler Eğitimi ve On Kök Değer, *Mavi Atlas*, 7(1)2019: 245-254.
- Tozlu, N., & Topsakal, C. (2013). Avrupa Birliğine Uyum Çerçevesinde Değerler Eğitimi, (Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin), *Değerler ve Eğitimi*, (ss. 180-181), Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Turan, S., & Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* Bahar 2008, 6(2), (s: 227-259).
- Türnüklü, A. (2004). Okullarda Sosyal Duygusal Öğrenme. Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi Dergisi, (37). 136-152.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2016). Değerler Eğitimi, Pegem Akademi.

UNESCO. (2000). Unesco and Living Values: An Educational Program, 1-12.

United Nations Educational Scientific & Cultural Organizations, (2010). Living Values Education Overview. United Nations.

Uyanık-Balat, G., & Balaban-Doğal, A. (2009). Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri. Kök Yayıncılık.

Uygun, N., & Dönmez, Ö. (2009). İlköğretim 4., & 5. Sınıf Öğrencilerine Sosyal Bilgiler Dersinde Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı ile Değer Öğretimi. 8. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 414-425.

Uysal, F. (2008). Karakter Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzunkol, E. (2014). Hayat Bilgisi Öğretiminde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri, Sosyal Problem Çözme Becerileri ve Empati Düzeylerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.

Welton, D. A., Mallan, J. T. (1999). Children and Their World. Boston: Houghton Mifflin Company

Woert, C. L. V. (2000). The Nature and Role of Values in Administrative Problem Solving: an in-Depth Look at Expert and Typical Middle School Principals. (Doctoral Dissertation). Columbia University, Publication.

Yalar, T., Yelken, T. Y. (2011). Değerler Eğitiminin İyileştirilmesiyle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (38), 079- 98.

- Yaşaroğlu, C. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27(1), 503-515.
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim programlarında değerler: Hayat bilgisi dersi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5) 725–733.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19 (19), 499-522.
- Yılmaz, K. (2006). İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerine Göre Kamu İlköğretim Okullarında Bireysel Ve Örgütsel Değerler Ve Okul Yöneticilerinin Okullarını Bu Değerlere Göre Yönetme Durumları. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, K. (2010). Değerlerle Yönetim. İçinde H. B. Memhuhoğlu ve K. Yılmaz (Ed.). *Yönetimde yeni yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz Değer Sınıflandırmasına Göre Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.
- Yiğittir, S., & Selahattin, K. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Kılavuzu'nda Yer Alan Etkinliklerin Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad)*. 13(2). 49-73.

EKLER

EK- 1

DEĞERLER EĞİTİMİ TUTUM ÖLÇEĞİ

	1	2	3	4	5
	1 → Kesinlikle Katılmıyorum 2 → Katılmıyorum 3 → Orta Derecede Katılıyorum 4 → Katılıyorum 5 → Kesinlikle Katılıyorum				
1. Değerler eğitimi, çocuklarımızın geleceği için önemlidir.	1	2	3	4	5
2. Değerler eğitimi ile ilgili araç gereçler (kitap, film vb.) dikkatimi çekmez.	1	2	3	4	5
3. Değerler eğitimi ile ilgili yazılı eserleri okumak isterim.	1	2	3	4	5
4. Değerler eğitimi, şiddet vb. toplumsal sorunların çözümünde etkili değildir.	1	2	3	4	5
5. Değerleri yansıtan davranışları takdir ederim.	1	2	3	4	5
6. Değerler eğitimi çalışmaları öğrenci başarısını olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
7. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara katılmak önemlidir.	1	2	3	4	5
8. Değerler eğitimi ile ilgili film veya belgesel izlemeyi severim.	1	2	3	4	5
9. Değerler eğitiminde öğretmenlerin davranışları önem taşımaz.	1	2	3	4	5
10. Okuldaki bütün derslerde değerler eğitimi etkinliklerine yer verilmelidir.	1	2	3	4	5
11. İnsanların değerlere uygun davranışlar sergilemesinden rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
12. Toplumdaki herkes, değerler eğitiminde istekli bir şekilde görev almalıdır.	1	2	3	4	5
13. İnsanları değerler eğitimi hakkında bilgilendirme çalışmaları gereksizdir.	1	2	3	4	5
14. Değerler eğitimi ile ilgili kitap, dergi, film vb. araç gereçler, başka insanlara da tavsiye edilmelidir.	1	2	3	4	5
15. İnsanların yanlış davranışları değerler eğitimi ile düzeltilemez.	1	2	3	4	5
16. Okullarda değerler eğitimine yer verilmesi önemli bir gelişmedir.	1	2	3	4	5
17. Çevremizde değerlerin yaşanması ya da yaşanmaması, değerlerin kazanılması açısından önem arz etmez.	1	2	3	4	5
18. Değerler eğitimi ile ilgili etkinliklere (konferans seminer vb.) başkaları da davet edilmelidir.	1	2	3	4	5
19. Değerler eğitimi ile ilgili etkinlik ve toplantılara mecbur olduğum için katılmaktayım.	1	2	3	4	5
20. Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinde değerler eğitimi çalışmalarına yer vermelerine gerek yoktur.	1	2	3	4	5
21. Değerlere uygun yaşamaları için çevremdekileri uyarırım.	1	2	3	4	5
22. Değerler eğitimi çalışmaları için para harcarım.	1	2	3	4	5

EK- 2

ÖLÇEK İZİNİ

ÖLÇEK İZİNİ External Inbox x ✕ 📧 🔗

AHMET MIRZA <20204658@std.neu.edu.tr>
to cihat.yasaroglu Thu, Jun 16, 2022, 3:58 PM ☆ ↶ ⋮

Değerli Hocam,

Ben Yakın Doğu Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünden mezun Ahmet Mirza. Okulumuzun Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yapmış olduğum " Okul Öncesi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri" üzerine olan Yüksek Lisans Tezimde, " Değerler Eğitimi Tutum Ölçeğinizi" eğer izniniz olursa kullanmak istiyorum. Teşekkürler, İyi çalışmalar.

Cihat YAŞAROĞLU <cihat.yasaroglu@inonu.edu.tr>
to me Fri, Jun 17, 2022, 11:31 AM ☆ ↶ ⋮

🌐 Turkish ➤ English Translate message Turn off for: Turkish x

Merhaba Ahmet Bey,
Ekte göndermiş olduğum Değerler Eğitimi Tutum Ölçeğini, çalışmalarınızda kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar dilerim.

[Doç. Dr. Cihat YAŞAROĞLU](#)
Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü
Sınıf Eğitimi ABD